

Valors

Filosofia de l'actualitat | Número 221 | Gener 2024 | Any XXI | 4,25 €

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

Karina Gibert
Nuria Oliver
Albert Sabater

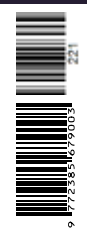
Antonio Luis Terrones
Núria Vallès

ACTUALITAT
COMENTADA
Àngel Castiñeira

LA CONVERSA
Informe PISA
d'educació. Què fem?

ENTREVISTA
Marina
Garcés

ORIOL RIBET
'Feminisme i
llenguatge'

Per una IA responsable, ètica i del bé comú

“**A**licia Framis serà la primera dona a contraure matrimoni amb una intel·ligència artificial. Es diu AILex i és un holograma interactiu el perfil del qual ha estat construït sobre la base de les relacions amoroses anteriors que ha mantingut l'artista. El casament se celebrarà l'estiu que ve als Països Baixos”, publicaven diversos diaris a finals de novembre.

De notícies relacionades amb la intel·ligència artificial (IA), algunes de més extravagants que d'altres, cada dia se'n publiquen desenes. És tanta la informació, i al mateix temps la desinformació, que els avenços en IA desperten tanta expectació com recel. La seva aplicació afecta tants àmbits (medicina, justícia, empresa, cures i assistència, comunicació...) que ningú en queda al marge i hi ha tantes possibilitats de desenvolupament que tenim la sensació que és una tecnologia que funciona sola, que se'n escapa de les mans. Però no ens enganyem, la IA, com totes les tecnologies, ha estat creada per l'home i ha de ser ell qui n'ha de marcar els límits.

El juny del 2023, l'any de la presentació en societat de chatGPT, la Unió Europea va aprovar la primera normativa sobre IA. Al novembre, de la primera cimera mundial sobre seguretat de la IA, en va sorgir la “Declaració Bletchley”, signada per 28 països, que recull un compromís per abordar les principals amenaces de la IA i examinar els models d'empreses tecnològiques. I tot apunta que el setembre del 2024, durant la Cimera del Futur organitzada per Nacions Unides, es presentarà el Pacte Digital Mundial. Sembla que ara hi ha certa urgència per regular la IA, però la premsa també pot ser traïdora.

La IA comporta molts avantatges, però també molts perills que cal afrontar. Un repte que genera moltes preguntes: Per què és necessària una ètica de la IA? És possible una ètica de la IA global? Qui l'ha de decidir? És possible una IA ètica, responsable i pensada per al bé comú? Com podem estar segurs que les decisions algorítmiques, base d'aquesta nova tecnologia, s'apliquen sota principis de justícia, autonomia, confiança, equitat i no maleficència? Per cert, aquest editorial o algun article de la revista el podria haver fet el chatGPT –eina de creació de textos per IA–, però us garantim que no ha estat així.

**MARIA COLL
I JOAN SALICRÚ**

Codirectors de Valors

LA PROPOSTA

“La pedra seca és un testimoni excepcional dels valors necessaris per fer front al món actual”

Pere Sala

President de l'Observatori del Paisatge

El Palau Robert acull fins el 2 de juny l'exposició “Dues Pedres. Paisatges persistents”, dedicada a la pedra seca, tècnica considerada patrimoni de la humanitat per a la UNESCO. Segons el co-comissari de la mostra i president de l'Observatori del Paisatge els valors que representa aquest sistema constructiu avui són la naturalitat, la reutilització, la circularitat, la contribució a la biodiversitat i la resiliència.

Els teus estalvis treballen pels teus valors?

A Oikocredit fa més de 45 anys que fem
Finances Ètiques Cooperatives

**INVERTIM EN LES PERSONES.
INVERTIM EN UN MÓN MILLOR.**

www.invertimenlespersones.cat

**OIKO
CREDIT**

622 80 00 28

WWW.OIKOCREDIT.ES

FINANCES ÈTIQUES DES DEL 1975.

SUMARI

6	L'ACTUALITAT COMENTADA Àngel Castiñeira	14	TENDÈNCIES <i>L'amabilitat, un valor que cal reivindicar</i> Judith Vives	23	MONOGRÀFIC <i>Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?</i>	34	ENTREVISTA Nuria Oliver Joan Salicrú
8	ENTREVISTA Marina Garcés Laura Cera/Maria d'Oultremont	15	OPINIÓ Neuron Cristian Palazzi	24	ENTREVISTA Núria Vallès Oriol Toro	36	QÜESTIONS ESSENCIALS <i>El futur</i> Ignasi Llobera i Albert Botta
10	EL PERFIL Giulia Cecchetti Ramon Radó	16	GENT AMB VALORS <i>Respon.cat</i>	28	OPINIÓ <i>Màquines útils o ciutadans complets?</i> Albert Baltasar	38	ELS VALORS DE LES RELIGIONS <i>Els musulmans posen pau a Ruanda</i>
11	OPINIÓ <i>Feminisme i llengua</i> Oriol Ribet	17	OPINIÓ <i>Adaptar-se per transformar-se</i> Laura Cera	30	ENTREVISTA Antonio Luis Terrones Maria Coll	39	HISTÒRIES DE PAU <i>Dag Hammarskjöld, un místic a l'ONU</i> Xavier Garí
12	DILEMES ÈTICS <i>Es ètic filar tan prim per poder llogar un pis?</i> Soraya Hernández	18	LA CONVERSA <i>Nefastos resultats de l'informe PISA. I ara què?</i> Joan Salicrú	32	OPINIÓ <i>L'ètica de la IA: més enllà de la regulació</i> Karina Gibert	40	EL CONTE <i>La mà fereix el cos</i> Marta Bofill
13	OPINIÓ <i>Animals de companyia?</i> Marta Camp			42	IMATGE EN CREIXEMENT Miquel Lleixà		

Han col·laborat en aquest número

Karina Gibert
És catedràtica i directora d'IDEAI-UPC i degana del Col·legi Oficial d'Enginyeria Informàtica de Catalunya (COEINF).

Albert Sabater
Doctor en Estadística Social i director de la Càtedra Observatori d'Ètica en IA de Catalunya (OEIAC), vinculada a la UdG.

Cristian Palazzi
Doctor en Filosofia i expert en direcció de projectes d'impacte social i especialista en bioètica assistencial.

Marta Camp
Graduada en Psicologia, menció en Clínica i Salut i postgrau en Psicopatologia Clínica.

Oriol Ribet
Periodista i graduat en Estudis Literaris. Treballa en comunicació corporativa.

Laura Cera
Periodista de tvmataró, condueix el programa de ràdio 'Valors a l'Alça' de Valors i Mataró Ràdio.

Valors

Publicació editada per l'Associació Cultural Valors, entitat sense ànim de lucre, que analitza l'actualitat des del prisma dels valors. El primer número es va publicar el 24 de desembre del 2003.

Valors va guanyar el premi Civisme de la Generalitat de Catalunya 2014 en l'àmbit de mitjans de comunicació, així com el Serra i Moret en el marc del mateix guardó el 2022.

EDITA Associació Cultural Valors
DIRECCIÓ Maria Coll i Joan Salicrú
REDACCIÓ Maria d'Oultremont

CONSELL ASSESSOR
Francesc Amat, Maria Rosa Buxarrais, Àngel Castiñeira, Jordi Cussó, Alicia García Ruiz, Sonia Herrera, Àngel Puyol i Francesc Torralba

COL·LABORADORS Francesc Amat, Teresa Bigordà, Albert Botta, Maria Rosa Buxarrais, Marta Camp, Àngel Castiñeira, Laura Cera, Jordi Cussó, Alicia García Ruiz, Xavier Garí, Sonia Herrera, Soraya Hernández, Ignasi Llobera, Cristian Palazzi, Àngel Puyol, Ramon Radó, Oriol Ribet, Jordi

Sacristán, Xavier Serra i Judith Vives
IL·LUSTRACIONS Anna Coll, Blanca Gimeno, Elisenda Malloll, Judit Navarro i La Mapache
FOTOGRAFIA Sergio Ruiz i Miquel Lleixà
DISSENY GRÀFIC Manuel Cuyàs
PORTADA Raúl Campuzano
CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA Maria Camps
DISSENY GRÀFIC WEB Javi García
IMPRESSIÓ Rotimprèss
GERÈNCIA Maria Coll i Joan Salicrú
XARXES Maria d'Oultremont
DISTRIBUCIÓ Sgel (Barcelona) i Vilarroya (Girona)
DIPÒSIT LEGAL B-6206-2004
ADREÇA Portal de Valldeix, 17, 2n 08301 Mataró TELÈFON 620 749 138
MAIL redaccio@valors.org

VALORS ÉS MEMBRE DE
appec
editors de revistes i digitals

AMB EL SUPORT DE
Generalitat de Catalunya

Els vostres comentaris seran benvinguts a redaccio@valors.org

El preu de la subscripció és de 42 euros anuals (onze números) i 35 en format digital. Us hi podeu subscriure a través del web www.valors.org o enviant un correu a subscripcions@valors.org.

L'ACTUALITAT COMENTADA

ÀNGEL CASTIÑEIRA

LA CIMERA DEL CLIMA DE DUBAI TANCA UN ACORD HISTÒRIC

[13/12/2023]

COP28 i energies fòssils: l'elefant a l'habitació

S'ha dut a terme a Dubai la COP28, màxim òrgan de presa de decisions sobre qüestions climàtiques del món. El propòsit d'aquesta cimera era accelerar una transició que permeti un nou model econòmic sostenible, inclús i just, amb emissions de carboni baixes i generador de prosperitat. Hi han assistit més de noranta mil persones, quatre mil periodistes i 2.450 llobbistes del sector energètic fòssil. Aquesta capacitat de convocària confereix a la COP una legitimitat única, si bé el model de presa de decisions que fa servir es realitza sobre la base del consens en un procés multilateral, cosa que alenteix el ritme dels avenços. Algunes valoracions generals:

1. Per fi diem que hi ha un elefant a l'habitació. Per primer cop, després de trenta anys de conferències mundials, es reconeix de manera inequívoca que el sistema energètic mundial s'ha d'allunyar de l'ús dels combustibles fòssils: carbó, petroli i gas. Com va dir el cap de l'organisme climàtic de l'ONU, Simon Stiell, el "resultat de Dubai és el principi de la fi" per a la indústria dels combustibles fòssils.

2. L'acord obtingut és millor del que es temia, però menys del necessari. "Hem aconseguit un avenç incremental respecte a allò de sempre, però necessitàvem un

Àngel Castiñeira és director del programa "Pensar el lideratge" d'Executive Education a l'escola de negocis d'ESADE

canvi exponencial en les nostres accions i suport", va resumir Anna Rasmussen, negociadora en cap de l'Aliança de Petits Estats Insulars. S'ha guanyat l'acord de la COP28, però la batalla pels 1,5 °C es pot perdre. És un èxit diplomàtic del multilateralisme i una decepció a les aspiracions i les recomanacions científiques, perquè s'ha evitat el suïcidi econòmic d'alguns països (molt dependents dels combustibles fòssils) però anem en camí de cometre un ecocidi. Sabem que cal reduir les emissions de gasos d'efecte hivernacle en un 43 per cent per al 2030 per limitar l'augment de la temperatura global a 1,5 °C. Això no tan sols continua estant lluny, sinó que s'espera que les emissions augmentin un 2 per cent enguany. Així, es compleix una doble i tràgica paradoxa moral: el que és políticament acceptable podria ser ecològicament desastrós. I el que és ecològicament necessari ha estat políticament impossible.

3. Quatre preguntes fonamentals: el yin i el yang. 1. Hem aconseguit un acord global sobre els compromisos futurs que cal

assumir en relació amb l'emergència climàtica? Sí, i cal celebrar-ho. 2. Hem reconegut inequívocament la necessitat d'abandonar els combustibles fòssils? Sí, i això representa una fita històrica (encara que arribi molt tard). 3. Estem sent prou ambiciosos per aturar les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle? No. Mitiguem poc. Emetem més del que mitiguem. I 4. Anem prou de pressa per limitar l'augment de la temperatura global a un 1,5 °C? No. Som molt lents en els avenços i en els terminis fixats.

El problema principal no són les emissions de gasos d'efecte hivernacle, sinó les energies fòssils que generen la majoria d'aquestes emissions. Serveix poc mitigar si no ataquem directament l'arrel del problema. Però no podem eliminar del tot les energies fòssils sense tenir a l'abast de forma immediata, segura i assequible un model energètic alternatiu. Potser per això, el principal compromís de descarbonització assumit és que 118 països s'hagin compromès a triplicar la capacitat d'energia renovable i duplicar la taxa anual mitjana de millores d'eficiència energètica del 2 per cent actual a més del 4 per cent cada any fins al 2030. La inclusió d'una data fixa (2030) és molt important. La manca d'excepcions indica l'ampli suport que ha rebut aquest acord, cosa que contribuirà a impulsar les indústries solar i eòlica. Segurament és l'acord més important. Si s'aconsegueix, canviarà la indústria elèctrica i ens acostarà una mica més als objectius dels acords de París.

Il·lustrat per
LA MAPACHE

L'ENTREVISTA

“Donar la paraula i, en aquest món d'incertesa, situar les coses en un temps concret ens fa por”

Marina Garcés

Recordes la darrera promesa que has fet o que t'han fet? La filòsofa, assagista i professora de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC) acaba de publicar *El temps de la promesa* (Anagrama, 2023), un llibre en el qual reflexiona sobre aquest concepte i què significa per a una societat que viu “aterrida pel futur, obsessionada per predir i projectar, controlar i planificar”, segons assegura ella mateixa.

LAURA CERA/MARIA D'OUTREMONT

Per què decideix reflexionar ara sobre un concepte com la promesa?

Aquest escrit neix d'una proposta que em van fer: inaugurar la Biennial del Pensament de l'any 2022 amb nois i noies vinguts de diversos instituts de Catalunya. La idea era parlar-hi sobre el futur i quina idea en tenien. Per a ells, com per a tots, el futur era inquietant, més difícil d'imaginar i desvinculat de les seves vides. Aleshores, vaig pensar: com fem present i vinculant el futur? I vaig pensar en la pràctica de la promesa, no entesa com una promesa cavalleresca o relacionada amb l'honor.

Aquest treball li ha fet canviar el concepte que tenia abans de la promesa?

Escriure pensament és, sobretot, ocupar-se d'aquelles coses que ens inquieten. I vaig adonar-me que jo mateixa tampoc tenia una idea teòrica clara, però tampoc una experiència personal, de quin paper tenen a la meua vida les promeses. On les situaria? En faig o no en faig? Les promeses ocupen sovint un espai borrós, inquietant i incòmode, perquè, per una banda, semblen una cosa molt antiquada i de senyors, i, per altra, ens fan por. Donar la paraula i, en aquest món d'incertesa, situar les coses en un temps concret ens inquieta.

De fet, segurament tots hem fet promeses que ni recordem o hem acabat misatges amb un “t'ho prometo”.

Sí, al mateix temps també hi ha una relació molt banalitzada de la promesa. Això ens ha arribat a través de l'ús del llenguatge mediàtic, polític, publicitari, etcètera, en què ens prometen coses que sabem que no compliran. Usen el terme promesa per seduir-nos i crear una aparença de seguretat. I, sobretot en el camp de la política, aposten per promeses molt tàctiques. Aquestes paraules, però, no serveixen per prometre, sinó per manipular i orientar determinats horitzons de futur. Ens hem acostumat a tot això i també ho hem incorporat al llenguatge quotidià i a les relacions personals. Es fan servir molts “t'ho prometo” que no tenen cap mena d'implicació i que seran oblidats l'endemà. És una mena de retòrica sense cap conseqüència.

La promesa és un vincle de confiança cap a una altra persona. Un lligam que es pot trencar si aquesta no es compleix, no?

Aquesta és la clau de promesa. Tenim altres maneres de situar propòsits, desitjos, objectius, voluntats... en un temps que encara ha de venir. Això ho podem fer de moltes maneres. Segur que molts de nosaltres tenim blocs on fem llistes de tot el que ens comprometem a fer o hem de fer els dies vinents. L'element clau de la promesa és que sempre s'adreça a algú altre o a nosaltres mateixos. No hi ha promeses al buit, totes tenen una adreça, no hi ha promeses sense context, i, sobretot, no hi ha promeses que no ens vinculin a algú altre. I aquest algú potser som nosaltres mateixos, un altre o el conjunt de la humanitat.

I per què ens fa por la promesa? Per les possibilitats d'incompliment?

El títol del llibre és *El temps de la promesa* perquè la *promesa* és una paraula atemporal, una veritat eterna que s'inscriu en el temps. Qualsevol que fa una promesa i qualsevol que la rep sap que és fràgil. És la seva característica principal. Fins i tot, amb la millor de les voluntats, una promesa pot ser que no es compleixi perquè no es donen les condicions, perquè la vida fa un tomb, etc. Qualsevol atzar forma part del temps de la promesa. I per això la promesa ens fa por, perquè cada vegada rebutgen més aquelles situacions que ens poden comportar frustració, desafecció, revisió, honestedat, etcètera. Ara volem control i gestió, però la promesa també pot ser una forma d'abraçar l'atzar i l'imprevist.

La promesa també ens demana assumir conseqüències i una responsabilitat.

Exacte. Sovint diem “no et puc prometre res”. La promesa l'hem convertit en una forma generalitzada de relacionar-nos amb tot. Jo actuo, però, com que no et puc prometre res, no em faig càrrec de les conseqüències d'aquesta acció. Hi ha coses que objectivament demanen no prometre res, però també són determinades circumstàncies. Per exemple, un metge potser no pot prometre una cura, però pot prometre acompanyament, atenció, resposta... Per tant, hem de veure quins són els límits d'allò que podem prometre i d'allò que ens corresponsabilitza. Tot aquest territori és un assaig, però no prometre res és una de

les maneres com avui s'alimenta aquesta desafecció i desvinculació constants d'allò que compartim amb els altres.

Totes les promeses tenen el mateix valor?

No hi ha jerarquia possible entre promeses. No hi ha promeses més altes, més nobles o més ridícules que altres. Fins i tot la promesa més quotidiana, més íntima, més concreta... és igualment veritat i radical en el fet que genera un vincle, acull un compromís i genera una incertesa. Aquests tres elements són comuns a qualsevol promesa. La radicalitat d'una promesa rau en la seva simplicitat.

Aquest projecte surt d'un acte amb joves, que és un col·lectiu especialment desencantat a causa de les promeses incomplertes, oi?

Sí. Moviments com Fridays For Future o grups de joves que van haver de marxar a treballar a fora després de la crisi del 2008 sovint diuen la frase “ens heu robat el futur”. Aquest eslògan és molt potent i implica moltes preguntes. Quan comença i on acaba el futur? Com ha de ser la relació intergeneracional? Però aquesta frase no solament revela la decepció per una promesa incompleta, sinó un sentiment de traïció. L'estat actual del món, el capitalisme, no ha complert determinades promeses sinó que les ha triturat i ara queda poc marge de temps per generar-ne de noves. Això forma part del malestar dels joves, però també de tota la societat en general. Ara, però, més que jutjar la traïció de les promeses, el que cal és tornar-les a escoltar. Hem de recuperar l'espai de la promesa.

EL PERFIL

Giulia Cecchettin: Soroll contra els feminicidis

RAMON RADÓ

Quan el fèretre de Giulia Cecchettin baixava les escales de la basílica de Pàdua, coneguda ciutat del nord d'Itàlia, acabat el funeral, els prop de deu mil assistents, tant els que eren dins l'església com els que ho seguien en pantalles gegants, van començar a moure claus i campanetes. No era pas nou. La setmana abans, després que el Parlament italià aprovés un projecte de llei per protegir les dones víctimes de violència masclista, alguns diputats van fer sonar claus en comptes d'aplaudir. I ja feia dies que, en algunes aules universitàries d'Itàlia, els alumnes colpejaven les taules seguint un ritme a l'unison i cridant "Giulia, Giulia".

Giulia Cecchettin, una noia d'un poble a prop de Venècia, tenia vint-i-dos anys i estava a punt d'acabar la carrera d'Enginyeria Biomèdica. La seva família ja tenia un restaurant reservat i ella havia demanat consell a la seva germana gran sobre quines sabates comprar-se per a la cerimònia de graduació.

Però el passat 11 de novembre va desaparèixer. L'última cosa que se'n va saber és que havia quedat amb el seu ex-xicot en una hamburgueseria. El noi estudiava la mateixa carrera i no li agradava que

“La seva germana va demanar no fer més minuts de silenci. Creu que ja n’hi ha hagut prou, de silenci. I que justament el que cal ara és fer soroll”

la Giulia l'acabés abans i amb més bones notes que ell. De fet, tot i que ja no sortien junts, la Giulia el continuava veient perquè ell estava molt deprimat i li sabia greu no atendre'l.

Les fotografies del somriure de la Giulia, amb els ulls estrets i el serrell conqueint-li la cara es va escampar per mitjans de comunicació de tot el país, commocionat per una història que ja s'intuïa que acabaria en tragèdia. Vuit dies després va aparèixer el cadàver cobert de bosses de plàstic al costat d'un llac, a tocar dels Alps. Les càmeres de seguretat van permetre reconstruir l'assassinat de la Giulia, des de la persecució quan intentava escapar fins als cops i empentes perquè entrés en un cotxe que va fugir a tota velocitat. L'autòpsia va concloure que la va apunyalat 25 vegades al cap i al coll.

Quan van trobar el cadàver de la Giulia, la seva germana Elena va demanar no fer més minuts de silenci. Creu que ja n'hi ha hagut prou, de silenci, i que justament el que cal ara és fer soroll: un soroll que simbolitzi que s'ha acabat callar davant la violència contra les dones.

Conegut pocs dies abans del 25N, l'assassinat de la Giulia va estar molt present en les pancartes i consignes de les manifestacions contra la violència masclista. En una onada d'indignació mai vista a Itàlia, l'assassinat de Giulia Cecchettin ha fet trontollar algunes estructures que semblaven indestructibles en un país on el masclisme és encara molt present i gairebé la meitat dels homes consideren que la violència és acceptable dins d'un matrimoni. Aquest 2023, més d'un centenar de dones han mort assassinades per homes a Itàlia, concretament 87 en mans de la parella o l'exparella.

Potser sí que l'assassinat de Giulia Cecchettin, el que ja s'ha batejat com el #MeToo italià o el #SeAcabó espanyol, acaba provocant un canvi de mentalitat a Itàlia. Com una mena de Cid moderna, potser guanya batalles després de morir: les trucades als telèfons d'atenció a víctimes de violència masclista es van duplicar, de dos-cents a quatre-cents cada dia, després que trobessin el cadàver.

Per a la Giulia, però, tot això ja arriba massa tard: el dia que s'havia de graduar la seva taula era buida.

OPINIÓ

ORIOU RIBET

Periodista i graduat en Estudis Literaris

Feminisme i llengua

Els defensors de l'anomenat “llenguatge inclúsiu” han patit, en les darreres setmanes, dos forts contratemps. La Universitat de Barcelona, principal institució universitària del país en el camp de la llengua, i l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), guardià de la normativa, han fet un pas de gegant per barrar el pas, d'una manera que pot ser definitiva, a una de les bajanades més grans que es recorden en matèria lingüística: els desdoblaments de gènere.

Els desdoblaments de gènere són fruit de la tendència a no acceptar l'ús del masculí com a gènere no marcat. Són els “tots i totes”, “els i les futbolistes” o els “professors i professores”, i tots els exemples per l'estil que un es vulgui imaginar. Alguns pretenien imposar-los tant sí com per acabar amb el que titllen d’“invisibilitat” de les dones en la llengua. L'IEC ho ha deixat ben clar: només es poden usar en casos comptats, on calgui remarcar molt clarament la presència de dones en un determinat col·lectiu on no són gens habituals. La norma és que el masculí és el gènere no marcat, és a dir, inclou homes i dones.

La polèmica evidència un dels mals dels nostres temps. Una causa justa, el feminisme, corre el perill d'acabar en una caricatura quan es deixa en mans dels fanàtics de la tribu. Que les dones tinguin els mateixos drets, llibertats i presència pública en els diversos àmbits socials i professionals no té res a veure amb la utilització del masculí com a gènere no marcat. Si jo afirmo, per exemple, que “els mestres són magnífics”, qualsevol persona sensata entén a la primera que em refereixo tant als homes com a les dones que es dediquen a la noble causa de la docència. Forçar el llenguatge i afirmar que “els i les mestres són magnífics” o “els mestres i les mestres són magnífics” condueix a un carreró sense sortida. Perquè, posats a fer invents, no desdoble també l'adjectiu “magnífics”? És a dir: “els i les mestres són magnífics i magnífiques”?

La conclusió de tot plegat és doble. Per una banda, el desdoblament per motius de gènere atempta contra el principi bàsic de l'economia del llenguatge. Es tracta de dir el màxim de coses amb el mínim esforç; això val per a tots els usos, menys per al literari, on el llenguatge gira sobre si mateix (la funció poètica del lingüista Roman Jakobson) i persegueix un efecte estètic. Per altra banda, saltar-se la normativa i pervertir la llengua no ajuda

absolutament gens a la qüestió de fons. El que canvia la realitat no és el llenguatge, sinó les lleis i les transformacions socials, camps on els darrers anys hi ha hagut avenços extraordinàriament positius. Per tornar a l'exemple anterior. En l'hipotètic cas que les mestres patissin discriminació salarial respecte dels seus col·legues masculins, en què les ajudaria, en les seves reivindicacions, el desdoblament de gènere?

Als que decideixin no acatar la resolució de l'IEC els queda l'opció d'utilitzar el femení, en comptes del masculí, com a gènere no marcat, és a dir, considerar que la frase “les mestres són magnífiques” inclou tant les dones com els homes que es dediquen a la docència. L'adopció d'aquesta solució és absurda des d'un punt de vista lingüístic, no s'ajusta a la gramàtica catalana i crea confusió, ja que provoca una interpretació en què els homes en queden exclosos, com s'ha encarregat de recordar l'IEC. Es tracta d'un ús que pot generar expressions equívokes i confuses, certament, però cal admetre que, almenys, evita el ridícul espantós del desdoblament de gènere, que és fill del matrimoni de la ignorància amb el que es considera políticament correcte.

Oriol Ribet i Casademunt és periodista i graduat en Estudis Literaris per la Universitat de Barcelona

“El que canvia la realitat no és el llenguatge, sinó les lleis i les transformacions socials, camps on els darrers anys hi ha hagut grans avenços”

DILEMES ÈTICS

És ètic filar tan prim per poder llogar un pis?

Davant els ensurts que alguns s'enduen en posar a lloguer els seus immobles, els propietaris cada cop reclamen més característiques als possibles llogaters. Fins on cal respectar aquesta selecció?

SORAYA HERNÁNDEZ

3,8%

preu de l'habitatge

El tercer trimestre del 2023, el preu de l'habitatge a Catalunya ha superat el rècord històric del 2007 amb un increment del 3,8 per cent, segons l'índex de Preus de l'Habitatge de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Els immobles nous es van encarir un 10,2 per cent, i els de segona mà un tres per cent.

La crisi de l'habitatge és un dels reptes de la societat actual. Atesa la gran dificultat per adquirir-ne un de propi, el lloguer, tant d'un pis sencer com d'una habitació, és l'única opció possible. L'oferta i la demanda del lloguer augmenten constantment, com també els requisits que imposen els propietaris als possibles candidats. Algunes d'aquestes condicions poden ser raonables i legítimes –com ara assegurar cert nivell de solvència o poder pagar per avançat una mensualitat–, però d'altres, per discriminatòries, s'arriben a considerar pràctiques il·legals –com no acceptar persones d'una nacionalitat, religió o orientació sexual concreta. Malgrat això, sempre queda una franja de grisos on els propietaris posen les seves regles: sexe de la persona, professió, tipus d'amistats, ús que es farà del pis o habitació... És ètic establir aquesta mena de condicions per poder llogar?

Són diverses les experiències recollides en els darrers temps tant a la premsa com a les xarxes: llogaters que s'han trobat amb demandes dels propietaris que els han sorprès o que fins i tot eren impossibles d'assumir. La majoria dels anuncis

descriuen la cerca d'un model de persona quasi ideal. Es tracta d'algú autòcton, solvent, que pugui aportar referències tant de la feina com d'altres llocs on hagi estat de lloguer, tranquil, amb una professió reconeguda socialment, preferiblement sense infants a càrrec i solter, que arribi tard a casa i es posi a dormir, que no tingui ganes de gresca, que sigui net i polit. Algunes demandes fins i tot van més enllà: es prohibeix portar familiars o amics al domicili i el propietari hi vol passar de tant en tant a inspeccionar.

En el cas de les habitacions de lloguer, s'arriba a demanar un perfil encara més concret. Entre d'altres, s'han trobat habitacions on només volen noies respectuoses, ordenades o que no els agradi fer safareig. Són molts els professionals del sector que comparteixen el que per a ells ja seria normal, com demanar persones que tinguin estudis superiors, a qui no els agradi la música, que no tinguin al·lèrgies, que es comprometin a cuinar els caps de setmana, que no tinguin gaires andròmines, que no parlin per telèfon dins de casa... Bussejant entre portals immobiliaris, fins i tot es troben propietaris que demanen que no hi hagi cap mena d'activitat sexual dintre de la seva propietat.

Com era d'esperar, moltes veus han reaccionat a les darreres ocurrències dels propietaris. Alguns usuaris de les xarxes han titllat aquesta pràctica com a controladora i invasiva i han qüestionat el dret dels propietaris a limitar la vida privada de ningú. Altres usuaris defensen els requisits i argumenten que es tracta d'una qüestió de respecte, seguretat, tranquil·litat i convivència, i que cadascú pot establir les condicions que vulgui a casa seva. És ètic filar tan prim en el que es demana per fer un contracte de lloguer? Caldria regular aquesta situació?

Es podria considerar que un propietari té dret a demanar el que vulgui per tal de preservar el seu patrimoni, encara que pugui semblar restrictiu i fins i tot abusiu o discriminatori. A l'altra banda de l'espectre, es podrien prohibir aquesta mena de requisits tot respectant els principis d'igualtat i no discriminació alhora que caldria que una autoritat controlés la correcta aplicació de tot plegat. En un camí intermedi, caldria comprendre els mínims que necessiten els propietaris per assegurar la viabilitat del lloguer i el respecte a l'habitatge, però també posar uns límits que no topin amb la vida privada i la intimitat dels futurs llogaters i llogateres.

OPINIÓ

MARTA CAMP

Psicòloga

Animals de companyia?

A la voràgine de la vida moderna, amb les seves exigències implacables i ritme accelerat, sovint perdem de vista la importància fonamental de la connexió amb la natura i els éssers que hi habiten. Com a psicòloga aficionada a la natura, he estat testimoni de manera directa dels beneficis que aquesta connexió pot aportar a la salut mental i emocional de les persones. En primera instància perquè, l'ésser humà, és naturalment.

El benestar emocional i la naturalesa proposen una aliança indissoluble. La natura, amb la seva sorprenent diversitat i bellesa, ofereix un refugi tranquil per a les nostres ments atribolades. El simple acte de submergir-se en un entorn natural pot tenir efectes terapèutics significatius. Estudis científics donen suport a la idea que l'exposició a entorns naturals redueix l'estrès, l'ansietat i millora l'estat d'ànim. La connexió amb la natura proporciona un espai per a la reflexió i la renovació, i permet desconnectar temporalment de les tensions quotidianes.

A més de la natura, els animals tenen un paper fonamental en la millora de la nostra salut emocional. La relació entre els éssers humans i els animals ha existit al llarg de la història de la humanitat, marcada per una connexió innata que va més enllà de les barreres lingüístiques o culturals. La teràpia animal, un enfocament terapèutic que incorpora la interacció amb animals com a part integral del tractament, capitalitza aquesta connexió ancestral per promoure la cura personal i el benestar.

La teràpia animal ha demostrat ser eficaç en el tractament de diverses condicions, des del trastorn d'estrès posttraumàtic fins a la depressió. La presència d'animals, sigui en entorns clínics o com a companys a casa, pot fomentar l'empatia, reduir la sensació de solitud i proporcionar consol emocional. Des d'una perspectiva psicofisiològica, la interacció amb animals activa respostes psicofisiològiques positives en el cos humà: acaronar un animal, per exemple, redueix la pressió arterial i els nivells de cortisol, l'hormona de l'estrès. Aquests efectes contribueixen significativament a la millora del benestar físic general i, per tant, a l'equilibri emocional.

La relació amb la natura i els animals no només beneficia la nostra salut mental, sinó que també contribueix al desenvolupament de valors humans fonamentals: la

responsabilitat, el respecte, l'empatia i la gratitud. En tenir cura de la terra, el territori, la flora i la fauna, aprenem a ser responsables i a apreciar la interdependència que hi ha a la natura. La comprensió profunda de la nostra connexió amb l'entorn ens fa ser més respectuosos amb el medi ambient, amb els altres éssers vius i amb nosaltres mateixos.

La natura, amb la seva intrincada xarxa de relacions i cicles de vida, no només ens brinda un refugi per a la pau mental, sinó que també actua com un poderós mestre ensenyant-nos valors fonamentals que sovint passem per alt en la vida quotidiana: la responsabilitat ambiental, el respecte per la diversitat, l'empatia amb els cicles de vida, la gratitud pels recursos naturals, la humilitat davant la grandesa de la natura.

En reconèixer i aprofitar la connexió ancestral entre els humans i els animals, podem construir ponts cap a un benestar integral, i incorpora la saviesa natural que els animals ofereixen al nostre viatge cap a la salut mental i emocional. I, més en general, la natura i els animals són poderosos aliats en la nostra recerca de salut integral. En reconèixer la importància d'aquesta connexió i fomentar activament aquestes relacions, no només millorem la nostra salut mental i emocional, sinó que també cultivem valors humans essencials. En un món que sovint ens allunya de les nostres arrels naturals, reconnectar amb la natura que som i que ens envolta es converteix en un acte vital per a la preservació de la nostra salut i l'enriquiment del nostre esperit que ens fa ser millors.

Marta Camp és graduada en Psicologia, menció en Clínica i Salut i postgrau en Psicopatologia Clínica

TENDÈNCIES

L'amabilitat, un valor que cal reivindicar

Una anècdota ocorreguda en un bus de Barcelona entre un jove estudiant i la conductora del vehicle permet l'autora reflexionar sobre la necessitat de mantenir unes certes pràctiques socials basades en la cordialitat.

JUDITH VIVES

Fa uns dies, una publicació a la xarxa X es va fer viral i va acabar convertida en notícia d'alguns mitjans.

El fet era el següent: una conductora d'un autobús urbà de Barcelona havia regalat a un infant de quatre anys un trofeu en agraïment a la seva educació i simpatia. El nen, l'Aran, saluda cada dia la conductora del bus de la línia 55 amb un "bon dia" i se'n acomiada quan baixa del vehicle. Aprofitant que era l'aniversari del menut, la conductora, que es diu Laura, li va voler fer un regal: un trofeu que el designa com el "millor pasatger del bus de l'any".

En el tuit on el pare de l'Aran explicava el fet, i que es va viralitzar, destacava que aquesta acció reforça els valors que treballen des de casa.

El gest de l'Aran i de la conductora va ser molt celebrat a les xarxes. Fins i tot l'alcalde de Barcelona, Jaume Collboni, els va posar com a exemple "per aconseguir una Barcelona més humana i propera. Una ciutat més sana i sostenible".

Podria quedar en una anècdota simpàtica, si no fos perquè l'actitud del petit sembla, avui, l'excepció a la norma. En general, la gent puja al bus sense dir res i, qui diu al bus, diu una botiga o qualsevol lloc on hi hagi gent desconeguda. El "Bon dia, Laura" que diu aquest infant cada matí no és només una mostra de bona educació: és tot un gest que ens recorda la importància de l'amabilitat i la generositat en una societat que cada cop més individualista, narcisista i hostil.

De l'anècdota d'aquest infant en podem extreure altres elements positius. Per exemple, el dels valors que es treballen des de casa i el paper que té la família en l'educació de ciutadans cívics. També el gest de la conductora del bus posa en relleu la importància d'educar els nens amb exemples positius. La reacció a les xarxes que ha provocat la notícia també ens recorda que l'amabilitat pot tenir un impacte positiu en la comunitat. Precisament les xarxes són espais on prolifera la mala educació, els insults i l'odi, així que una anècdota recordant-nos la importància de ser persones ben educades en el dia a dia és més rellevant del que pot semblar.

Als pobles, el costum de saludar-se pel carrer és molt més habitual que a la ciutat, on tampoc és factible dir "bon dia" a tothom que passa. Però uns mínims de cordialitat, educació i amabilitat en les nostres relacions quotidianes són, clarament, un valor a reivindicar.

LES ACTITUDS HUMANES

En un article publicat aquest desembre al diari digital *Valors.org*, Joan Lluís Pérez Francesch, catedràtic de Dret Constitucional a la UAB, assenyala els valors humans que hi ha darrere les actituds: "Saludar quan entrem en una casa és senyal d'una actitud bona, perquè suposa tractar els altres com ens agradaria que ens tractessin a nosaltres. Quan comencen a relativitzar la correcció de les nostres actituds introduïm un element molt perillós: si no sabem si està bé o malament saludar, o tant se'ns en dona, les actituds de les persones es fan imprevisibles i aleshores es poden generar actituds de tirania, despotisme, de falta de límits".

OPINIÓ

CRISTIAN PALAZZI

Doctor en Filosofia

Neuron

El 1492, Colom arribava a Amèrica obrint de bat a bat les portes a l'impuls globalitzador; segles més tard, els Estats Units van arribar a la Lluna i van permetre a la humanitat somiar que una altra vida és possible més enllà del planeta Terra. Doncs bé, des de fa uns vint anys, una nova carrera es lliura entre els països més poderosos del món. Una carrera que té un únic objectiu: desxifrar el cervell.

Haig de reconèixer que la primera vegada que vaig sentir que en un laboratori japonès s'estava treballant en la reproducció d'imatges generades en el nostre cervell no podia sortir de la meua sorpresa. Vaig escriure un relat, recordo, imaginant què seria d'aquell pare modèlic quan la seva dona li demanés un matí que volia veure els seus somnis. Era una petició romàntica, que no ho dubti ningú, a l'espera de trobar-se envoltada de vels i de robes més fastuoses. Però res més allunyat de la veritat. En reconèixer la dona a qui el seu home estava regalant un diamant amb les seves pròpies mans, ja no va poder mirar-lo a la cara una altra vegada. Els somnis li havien fallat i, ara, la realitat ja no tornaria a ser la mateixa.

No estem lluny d'aquesta escena de ciència-ficció. L'avenç científic que ens ho pot indicar va ser publicat el desembre del 2008 per la revista *Neuron* sota el títol "Visual Image Reconstruction from Human Brain Activity using a Combination of Multiscale Local Image Decoders". A les conclusions de l'article, es pot veure una imatge directament captada d'un cervell humà en què es pot llegir la paraula: neuron. No podia ser d'una altra manera.

Per molt impressionant que semblés el fet que, ben aviat, podrem anar a les pantalles de cinema a veure pel·lícules fetes únicament a base d'imatges produïdes pel nostre cervell, hem d'advertir que tal experiment forma part d'un tot molt més gran, una superdisciplina científica que uneix metges, biòlegs, psicòlegs, filòsofs, teòrics del canvi, en allò que s'ha acabat anomenant neurociència, una nova branca de la biotecnologia que no fa tant que s'expandeix, però que aviat s'acabarà estudiant a les escoles de tot el món.

I en què consisteix aquest nou gir neurocèntric en el qual estem entrant? La idea és senzilla: totes les disciplines que abans eren tractades des d'àmbits del saber totalment dispersos convergeixen ara en un mateix lloc

que ens parla d'intel·ligències adaptatives, de connexions neuronals, de xarxes d'aprenentatge, de llenguatge simbòlic...

Les conclusions són prometedores. Allò de l'individualisme postmodern, tan corejat per alguns neoliberals recalcitrants, senzillament s'ha demostrat incorrecte. Segons ens diuen, el nostre cervell és essencialment recíproc, atent i mal·leable. Com diu Adela Cortina en el seu llibre *Neuroètica i neuropolítica* no existeix el tal *Homo oeconomicus*, sinó que més aviat som un *Homo reciprocans*, cosa que ens hauria de fer reflexionar sobre com enfoquem les nostres pràctiques polítiques, econòmiques i socials.

Com molt afinadament ja va advertir David Hume el 1739, els costums no són més que accions repetides que finalment se'ns acaben instal·lant al cervell en forma d'hàbits. D'això en podem deduir que no som exactament animals compulsius com ens volen fer creure els que no entenen les bases plàstiques del nostre enteniment, sinó que ens hi han acostumat.

Així que, si sabem una mica millor com funcionen les nostres neurones, caldria acceptar el que ens estan dient, asseure'ns l'un al costat de l'altre, començar a veure com els magnats del control fugen cames ajudeu-me i recuperar el que ens han intentat robar.

Cristian Palazzi és doctor en Filosofia, expert en Bioètica i Filosofia Social

"Totes les disciplines que abans eren tractades des d'àmbits del saber totalment dispersos convergeixen en un mateix lloc"

GENT AMB VALORS

“La societat espera alguna cosa més de les empreses”

La Responsabilitat Empresarial Socialment Responsable és el focus de Respon.cat, associació que agrupa més de cent iniciatives empresarials i que aquest gener celebra el seu desè aniversari amb un acte a la Llotja de Mar. Josep Maria Canyelles és el seu màxim responsable.

REDACCIÓ

Com sorgeix la idea del que ha acabat sent Respon.cat?

Tot aquest moviment de la Responsabilitat Social Corporativa sorgeix relativament fa pocs anys i arreu del món anaven sortint organismes de referència. A Catalunya es va donar la circumstància que sobretot en parlaven grans empreses amb seu central a Madrid i aquí es va generar un cert buit. Ho vam estar parlant diverses persones amb algunes empreses i també amb la Cambra de Comerç i vam dir-nos: tirem endavant una iniciativa en clau catalana, de referència, amb més permeabilitat d'arribar al teixit empresarial de tot el país. I, el 2008, vam començar a construir l'associació, tot i que arran de la crisi econòmica, no es va formalitzar fins al 2014.

Aquest concepte de Responsabilitat Social Empresarial fa deu anys ja estava tant a l'ordre del dia com ho està ara?

Sí, déu n'hi do, tot i que és cert que cada vegada se'n parla més. Aquest és un concepte nou, que neix als anys noranta en el món anglosaxó i que no té a veure amb aquelles accions socials, pròpies del segle XX, vinculades a la filantropia, que eren molt interessants i que hem d'aplaudir. Cal aclarir que quan parlem de Responsabilitat Social Corporativa ens referim a l'estratègia empresarial, amb “com fer negoci” a partir d'uns determinats valors. A Catalunya, a partir del 2003, és quan es genera un boom al voltant de tot això. I és quan les empreses ho comencen a implementar

i s'adonen que fent-ho aporten alhora valor a la societat i també a l'empresa. És evident també que hi ha empreses que s'hi han volgut apropar fent *greenwashing*, un simple rentat de cara. I hem de combatre aquest fenomen però no deixa de ser un símptoma positiu: les empreses volen treballar de forma cada vegada més profunda aquestes qüestions.

I en aquests deu anys heu notat doncs un interès creixent?

Sí, i hi ha una evolució en el plantejament. Ara parlem per exemple d'Economia Circular, que afecta els temes ambientals però també a la dinàmica productiva de l'empresa perquè busca l'eficiència. També hi ha molta reflexió al voltant de l'Empresa Saludable, de cara a abordar temes de salut mental, de conciliació, fins i tot fomentar el

voluntariat dins l'empresa. En tercer lloc, les estratègies de Bon Govern pel qual les empreses desenvolupen un propòsit i per tant s'han de deure a una missió per a fer un món millor. I finalment els reptes socials, que poden ser vinculats a discapacitats o a persones nouvingudes però on nosaltres subratllem l'aïllament creixent en què vivim. Per un costat cada cop hi ha més desigualtats però també més aïllats; cadascú amb els seus algorismes, les xarxes socials i la seva veritat. I tot això vol dir una pèrdua de vertebració social. I això, per a les empreses, no pot ser un tema lateral; és estratègic. Han de contribuir a crear el capital social, espais de vertebració, per exemple donant suport a l'associacionisme.

Com ho feu per donar eines a les empreses i per acompanyar-les en aquest procés?

Tenim grups de treballs per abordar aquests reptes, premis i reconeixements, trobades dels principals responsables de les empreses, espais de formació, de desenvolupament d'idees, i intentem tenir influència social. Volem contribuir a fer que l'empresa catalana tingui un alt nivell de compromís. Avui en dia ja no podem entendre que una empresa no el tingui, que sigui quelcom que espera només generar diners i feina. Això fins ara ha estat raonable però ara ja és clarament insuficient: la societat espera de les empreses alguna cosa més que la visió clàssica, demana que sigui un actor de transformació social per millorar el món. I en això és el que estem compromesos a Respon.cat.

OPINIÓ

LAURA CERA

Periodista

Adaptar-se per transformar-se

L'altre dia vaig anar a Barcelona. El que ara és un titular fa uns anys era una rutina. Córrer fins a la parada del bus, enganxar-me a la finestra perquè el del costat no se m'adormi a l'espatlla o perquè va massa obert de cames, suar a l'hivern i congelar-me a l'estiu. Aterrar a la capital i intentar trobar un forat al metro en hora punta o, si anava bé de temps, enfilat passeig de Gràcia a pas lleuger esquivant els turistes més matiners. Em posava al dia amb la conserge de l'oficina i a mig matí ens trobàvem uns quants companys a la cuina per fer-la petar. Els dilluns fèiem un entrepà al Nello's, i els dijous, un menú a la pastisseria Mauri.

Se'm fa difícil pensar que així era el meu dia a dia. El d'ara no té res a veure. Visc a 82 quilòmetres de la feina i, tot i que quedí mediambientalment incorrecte, m'encanta conduir una hora d'anada i una de tornada gairebé cada dia. És probable que m'agradi perquè vaig al revés del món i no trobo mai trànsit, però també perquè aquesta estona de cotxe s'ha convertit en el meu moment. Sona tòpic, oi? Canto, ric o ploro en funció de com hagi anat la jornada, escolto la ràdio, aprofito per fer algunes trucades. També m'enfado amb els *fitipaldis*, esquivo guilles i porcs senglars i, de tant en tant, veig com surt o es pon el sol. Tot un espectacle. Fa dos anys no tenia ni el carnet de conduir, vivia a un quilòmetre i mig de la feina i anava a peu a tot arreu. Encara hi ha qui es posa les mans al cap perquè, diu que no en seria capaç. I jo li dic que sí. Que si hi ha una cosa que ens caracteritza és, precisament, la capacitat d'adaptació a qualsevol situació, desitjada o no – un altre dia ja parlarem de resiliència.

Fins fa vuit anys, per exemple, venia al forn de pa des d'on escric dia sí dia també. Amb els meus pares hi vivíem a tocar, així que cada matí queia, com a mínim, una barra de quart. Quan em vaig independitzar a l'altra punta de la ciutat, em vaig abonar a una cafeteria que em quedava més a prop fins fa gairebé dos anys, quan vaig canviar Mataró per un poble on comprar el pa o una pasta i prendre un cafè no s'acostuma a fer al mateix local. I no us negaré que ho trobo a faltar, però hi he guanyat altres coses. No només m'hi he acostumat, sinó que sento fascinació per les hamburgueses de l'Andreu, els pastissos d'en Marc i els llonguets que ven en Ramon. No hi ha setmana sense una pizza d'en Xevi i la Montse i, de tant en tant, per variar, travessem el carrer per rematar el sopar

amb la Tatin de poma que fa la Lúcia. Tampoc em sorprenen ja les mirades tafaneres ni les preguntes indiscretas.

I què me'n dieu de viatjar? No us passa que a vegades visiteu un país per primera vegada i us hi trobeu com a casa? Que de seguida us hi aclimateu i sentiu com si ja hi haguéssiu estat? Una cosa tan extraordinària com descobrir llocs es converteix en una experiència amb traces de normalitat. I això, a parer meu, no li resta valor. Al contrari; n'hi afegeix. De la mateixa manera que hi ha persones a qui fins fa poc no coneixia però sembla que hi hagin estat tota la vida. I d'altres que hi han estat sempre fins que, precisament la vida, ha decidit que deixi de ser així. I ens hi hem adaptat. Perquè el calendari no s'atura i perquè, com deia el superheroi més nostrat, els petits canvis són poderosos. Encara que no sempre siguin fàcils de digerir.

Cada petit canvi, cada petita alteració o cada petita revolució quotidiana comporten una petita transformació. I l'evolució n'és plena. Ens adaptem davant d'un naixement, un imprevist, una ruptura o una mort. Ens adaptem a un canvi d'amics, de feina, de pis o de ciutat. I em sembla fascinant. Perquè això vol dir que la vida continua. I perquè ves a saber quantes adaptacions ens oferirà aquest 2024.

Laura Cera Brisa és periodista a tvmataró i conductora del programa 'Valors a l'Alça', que Valors i Mataró Ràdio produeixen setmanalment per a La Xarxa

“Ens adaptem davant d'un naixement, un imprevist, una ruptura o una mort. A un canvi d'amics, de feina, de pis o de ciutat. És fascinant”

LA CONVERSA L'INFORME PISA D'EDUCACIÓ. QUÈ HEM DE FER?

— Si cadascú no es fa corresponsable del que li toca és difícil que l'escola es pugui centrar en el que cal.

— Estem fiant a l'escola tot allò que ens sobrepassa com a societat. Li demanem massa.

MERITXELL RUIZ

(Reus, 1978). Llicenciada en Administració i direcció d'Empreses i Curs d'Aptitud Pedagògica per la URV i màster en Gestió Pública per ESADE-URL. Va ser consellera d'Ensenyament de la Generalitat entre el 2016 i el 2017, directora general del mateix departament del 2011 al 2016 i diputada al Parlament de Catalunya. Actualment és secretària general de la Fundació Escola Cristiana de Catalunya.

MÒNICA NADAL

(Barcelona, 1973). Llicenciada i màster en Sociologia per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i M. Phil. en Women's Studies pel Trinity College Dublin (Irlanda). Del 2002 al 2009 va ser responsable de l'àrea d'immigració de la Fundació Jaume Bofill. Actualment és directora de Recerca a la Fundació Jaume Bofill i membre del seu equip directiu. Ha estat vicepresidenta de la Mesa per a la Diversitat del CAC.

El darrer informe educatiu PISA ha posat al descobert les greus mancances d'aprenentatge que tenen els alumnes catalans. Per quins valors s'ha apostat més –i en detriment de quins– en l'actual model educatiu? Què caldria revertir?

MODERAT PER
JOAN SALICRÚ

Els preocupants resultats que Catalunya obté en el darrer informe PISA han posat sobre la taula les dificultats que té l'educació a casa nostra. El model aplicat els darrers anys –malgrat un increment dels recursos dedicats a l'educació– no dona uns bons resultats acadèmics i la pròpia consellera d'Educació, Anna Simó, ha enviat una carta a les famílies amb nens en edat escolar anunciant que s'aprofundirà en el treball en la lectura, les llengües i les matemàtiques. Això, però, ens porta a interrogar-nos sobre quins valors es prioritzen i quins no tant a l'hora d'ensenyar a les nostres escoles. Comencem pel principi: donem massa importància als estudis PISA?

MÒNICA NADAL— La nostra primera reacció no va ser de sorpresa; eren uns resultats esperats. I també pel Departament d'Educació. Fa anys que sabem que les coses no van bé, que tenim unes competències molt justetes, que no milloren. I, per tant, quan estàs en un nivell de relativa mediocritat és normal que qualsevol cop de vent se t'emporti. El que passa amb aquesta mena d'informes és que et posen davant un mirall i, mentre tu et penses que t'assembles a Finlàndia, resulta que les dades et diuen que estàs només per davant de Ceuta i Melilla. I veus que t'has envellit i

que no estàs on hauries d'estar. No és que estiguem obsessionats amb aquests informes, però de tant en tant està bé mirar-se al mirall. És un bany de realitat.

Ens agrada veure'ns al mirall?

MERITXELL RUIZ— El primer que vaig pensar és que cal aprofundir en les dades: hi ha centres on els resultats són molt bons i d'altres que no. I això no té a veure amb la composició sociològica sinó amb altres coses. Què fa que un centre del Servei d'Educació de Catalunya –més enllà de si és públic o concertat– tingui uns resultats o uns altres? Cal aprofundir en les dades perquè ens diuen moltes coses i no pot ser que només surti que anem molt malament; l'escola està fent molt bona feina i no se li està reconeixent. Ha de millorar, però està fent una molt bona feina. Hem de posar el focus en tot allò que necessita l'escola per poder fer la seva feina. En els darrers anys el que està passant és que a l'escola se li està demanant absolutament tot. I els resultats de PISA no són conseqüència de l'escola sinó de tot el que està succeint a la nostra societat. I fins que això no s'entengui –els governs, les famílies, els mitjans...–, no anirem bé. Les competències bàsiques dels alumnes no milloraran fins que tothom entengui quina és la seva

Secció elaborada
amb la col·laboració de

ALIANÇA MATARÓ
Assegurances de salut

responsabilitat en la millora de l'aprenentatge dels nostres alumnes. De moment hi ha hagut molt de soroll.

M.N.— Deia la Meritxell una cosa que és molt important: la societat catalana ha canviat, ha canviat molt. I tenim, per exemple, un gran nivell de desigualtat, amb nivells de pobresa infantil que són molt alarmants. I també, des de fa 25 anys –tampoc és una cosa nova–, una composició en els centres enormement diversa. El que passa és que no hem dissenyat les polítiques apropiades per garantir que aquest alumne –i el conjunt del sistema– assoleixi les competències. El sistema s'ha recolzat excessivament sobre el professorat i sobre la capacitat dels centres –amb pocs recursos, amb polítiques poc sòlides i estables– de proveir un servei. Perquè és veritat que tenim grans professionals però molta part de la feina es fa “amb voluntat” i molt d'esforç. Tot plegat és molt feble, molt fràgil. Jo crec que PISA ens pot servir per allò que els americans en diuen “*a wake up call*”, un “obre els ulls”: aquesta és la realitat que tens i si vols tenir un bon nivell escolar dissenya les polítiques adequades i posa-hi els recursos. En l'últim any i mig, per exemple, s'han posat molts més diners al sistema i en canvi els resultats han estat molt minsos. No pot ser! Inverteix amb intel·ligència, identifica bé els problemes, dona suport de forma adequada...!

M.R.— La Mònica em feia pensar –amb això últim d’“analitzem bé”– que aquests dies han sortit tot de possibles solucions als problemes plantejats que no resoldran res i que encara ens poden fer anar a pitjor. Em sembla irònic que el gran tema de PISA siguin els mòbils. És una anàlisi tan superficial... Hi ha un moment de posar-se les mans al cap, sense tenir en compte la bona feina que s'està fent a les escoles. A més, no estem entrant en quins són els aspectes bàsics que faran millorar l'aprenentatge dels alumnes. I amb missatges que em preocupen: estem tendint a vincular immigració i nivell socioeconòmic baix amb mals resultats. I això té dos problemes. El primer és que no és veritat perquè hi ha centres d'alta complexitat –públics i d'iniciativa social– que tenen molt bons resultats. I que se'n surten molt bé. L'altre problema és que és molt determinista: estem

dient que si tens un origen de fora o tens una condició econòmica humil... no podràs arribar enlloc. Doncs escolta, si és així, potser que tanquem les escoles! Doncs no, no és veritat. I com que això fa temps que ho estem fent, les polítiques tendeixen a ser erràtiques. Ja es dona per descomptat que segons quina classe... no anirà bé. I això també es trasllada als docents. És una dinàmica que cal trencar: l'escola té la funció de proporcionar oportunitats a qualsevol alumne, vingui d'on vingui. Però com que ara a l'escola li hem donat mil i una funcions...

M.N.— Els resultats de PISA posen de manifest que no és només un problema dels alumnes desfavorits o dels immigrants;

“Li estem demanant a l'escola que compensi tota una sèrie de mancances socials. I sola no és possible que se'n surti. A més, fent això estem ofegant els docents”

sinó que en el conjunt del sistema el nivell ha baixat: tenim temes estructurals que s'han d'abordar i que afecten per igual a tothom. De totes maneres, l'associació de baixos resultats a pobresa és clarament abusiva, tot i que és evident que té una base científica. Va ser indignant quan el Departament va escudar-se amb l'alta representació d'immigrants a la mostra per justificar els mals resultats. “Perdoni, com diu?”. Sigui com sigui, la situació que vivim incrementa la responsabilitat de l'escola, la seva funció és encara més rellevant, perquè educar els fills de classe mitjana és molt fàcil; sovint ja et venen educats de casa i per ells l'escola és irrellevant. On l'escola –el sistema educatiu– juga el seu valor veritable és quan dona les eines que necessita per desenvolupar-se a aquells que si no les obtenen allà no les obtindran enlloc. Aquí és on hem de posar la intel·ligència i preguntar-nos com hem d'acompanyar.

M.R.— I després, de nou, aprofundir: no tota la immigració té les mateixes dificultats, per exemple. No és el mateix que tu tinguis com a llengua materna el castellà que tinguis l'urdú. O que tinguis un origen amb un alfabet diferent. Tampoc és el mateix entrar al sistema a P3 o a 3r d'ESO: quan més anys passen els nens a un centre, millors resultats tenen. Doncs potser hauríem d'atacar per aquí. Hem d'invertir bé en aquesta canalla perquè pugui tenir oportunitats. El determinisme fa molt de mal.

Parlem d'allò a què es dedica temps a l'escola. Com que li demanem tantes coses estem donant massa poca preeminència al valor d'aprendre a llegir i a escriure, a allò bàsic, a tenir domini oral i escrit?

M.R.— No sé si a l'escola ha anat així però socialment i a nivell de polítiques sí, ho hem fet, els darrers anys. Hem parlat molt d'altres coses i poc d'allò que és instrumental per accedir a aquestes “altres coses”: si no hi ha un nivell de lectura no hi haurà un bon nivell competencial en res. Si un nano no pot entendre el que llegeix, és molt difícil que pugui progressar. Si un nano no sap expressar el que sent, és molt difícil que puguem treballar altres temes com l'educació emocional. Hi ha d'haver, en el cor de l'aprenentatge coses que han de ser bàsiques. I en canvi, els darrers anys als centres tenim la sensació que se'ns ha

demanat que parléssim de salut, d'alimentació, de desenvolupament físic, afectivo-sexual... i no de com treballem bé la llengua o la competència matemàtica per poder accedir a aquests coneixements. Aquests missatges també són importants, perquè al final què li estàs demanant, a l'escola? Que faci de tot. Ara també se'ns demana que treballem la salut mental...

El missatge ha de canviar: jo com a mare puc fer unes coses que l'escola no cal que faci; ara, si a casa no es fan segons quines coses, les haurà d'acabar fent l'escola. Ara els nens arriben amb molta menys autonomia a l'escola i si t'has de dedicar a una cosa, no en faràs una altra. Per què ho dic? No pot ser que a P3 els arribin nens encara amb bolquer i que les famílies diguin: “bé, és que a l'escola serà més fàcil d'anar-los-el traient”. Si cadascú no es fa responsable del que hauria de fer... és molt difícil que l'escola es pugui centrar. O la concentració: si a l'escola hem de treballar la concentració des de zero perquè a casa tot és dispersió... deixarem de fer altres coses. Què vull dir? Que sí, ens hem de centrar més en llengua i en matemàtiques, però cal reflexionar sobre en quines condicions portem els nens a l'escola.

M.N.— El que ens està passant els darrers anys és que tot el que ens sobrepassa, no sabem què fer-ne, ho estem fiant a les noves generacions i, subsidiàriament, a l'escola perquè ho treballi. És evident que l'escola no pot ser aliena al món i que cal treballar la consciència ecològica o feminista però l'escola no pot renunciar a allò que és fundacional perquè després et puguis desenvolupar: la comprensió lectora, l'oralitat, l'escriptura competent, les matemàtiques... coses que t'endrecen el cervell. Si no has aconseguit aquest coneixement... malament rai.

Ara, el que hem d'evitar també és concentrar-nos només en això, que és el que ha acabat passant a altres països: com que això és tan important, deixem de banda tot el que “és superflu” –les arts, la música, la filosofia... Això seria un empobriment espectacular, perquè l'escola a banda de dotar-te d'aquests instruments bàsics per seguir aprenent també et construeix com a persona per estar en el món. I, per tant, has de tenir molts altres *inputs* per desenvolupar la consciència estètica o utilitatge

per pensar; moltes altres coses que si l'escola no les dona sí que estem davant un escenari d'enorme iniquitat, perquè són el tipus de coses que les famílies de classe mitjana poden donar als seus fills però les altres famílies, no. I això sí que seria un empobriment radical de les teves opcions vitals. Per tant, hem de trobar una manera de què l'escola garanteixi això i al mateix temps doni tots aquests altres elements bàsics, instrumentals, que et permetran desenvolupar una vida personal i professional i poder contribuir a la societat.

S'estan manifestant d'una forma bastant semblant. De fet, la carta de la consellera també va allà mateix: cal reforçar els bàsics. És això, “back to basics”, simplement?

M.N.— Si tornar als bàsics vol dir una escola que s'ensenyen les quatre regles i prou,

“L'escola no pot ser aliena al món i cal treballar la consciència ecològica o feminista, però, al mateix temps, no pot renunciar a allò fundacional per desenvolupar-te”

no, és clar. Si és “garantim els bàsics” i alhora creem una escola que garanteixi a l'infant tot allò que necessita per desenvolupar-se... llavors sí.

M.R.— Jo, si em permeteu, posaria el focus al revés. És evident que l'escola ho ha de fer, parlar de totes aquestes altres coses. Però és que ho fa i ho ha fet sempre! On més es parla de valors, on més es parla de respecte, on més es parla de sostenibilitat, d'escolta, d'empatia... és a l'escola! Quin problema tenim? Que a l'escola hi estem 175 dies dels 365 que té l'any i que l'experiència de l'alumne fora de l'escola no és el que diem a l'escola. I això l'escola no ho pot compensar. Li estem demanant a l'escola que contraresti tota una sèrie de mancances socials i sola no se'n podrà sortir. Al revés, estem ofegant els docents. I alhora no escoltem els adolescents. N'hi ha alguns de Secundària que et diuen que, quan arriben a casa, s'open sols i no poden parlar amb ningú perquè estan sols, perquè els seus pares encara estan treballant. És que aquest adolescent no parla amb ningú, fora de l'escola. Això no pot ser. I també s'hauria de plantejar a escala global perquè és tan difícil la conciliació en aquest país; si treballes en un supermercat, arribes a casa a les deu de la nit i no pots educar. I llavors l'escola ho ha d'arreglar tot...

M.N.— Hem de pensar a través de quins instruments podem anar generant canvis concrets. Les famílies fan unes coses o no les fan perquè hi ha un marc institucional que permet certs horaris. Però hi ha coses per fer: podrien desenvolupar-se polítiques d'acompanyament, d'apoderaments familiars. Després hi ha un àmbit, que no té tant a veure amb les famílies que és com garantim que allò que es viu a l'escola –que és un marc democràtic, civilitzat, on els alumnes es poden expressar– es traslladi a l'exterior. Hi ha tot el tema de les activitats extraescolars, que està infradesenvolupat: entendre que el dret a l'educació no és el dret a l'escolaritat, estrictament, sinó que educar un infant és garantir que té accés a entorns educativament rics en el seu voltant. Que et permeten desenvolupar el que has après a l'escola.

S'han de fer moltes coses. El que no podem fer és dir: com que no ho tenim resolt, que ho faci l'escola. No, això no pot ser.

“En aquest país, durant molts anys i encara ara passa, hem debatut massa sobre les possibles metodologies i no sobre l’aprenentatge en si”

S’ha fet un èmfasi excessiu en el que és l’educació col·lectiva, el treball en grup, en detriment del treball individual?

M.N. — Tinc la sensació que no. Ara, és veritat que hem introduït el treball col·lectiu i que no s’està fent bé. En realitat és un treball individual i desigual, que depèn de la voluntat de cadascun dels estudiants. No és un aprenentatge de què vol dir treballar en col·lectiu, que seria la gràcia: aprendre a escoltar-se, a negociar, a arribar a acords, a expressar els desacords de forma constructiva. Però no es fa bé i l’experiència

resulta frustrant. Ara, el gruix del treball a Secundària segueix sent individual. Això és el que diuen les enquestes.

M.R. — El problema és que hem començat la casa per la teulada, com passa sovint: s’ha posat de moda l’aprenentatge cooperatiu i ens hem posat a fer-ho sense grans plantejaments –en aquests casos és on no funciona. On sí que funciona és on hi ha hagut una reflexió prèvia preguntant-se què és necessari que s’apreni a nivell individual i què a nivell col·lectiu –perquè si no hi ha coses que no les aprens.

La qüestió de fons és que en aquest país, durant molts anys i encara ara, debatim sobre metodologies i no sobre l’aprenentatge. El focus del debat no pot ser quines metodologies usem: tenim escoles amb molt bons resultats usant pedagogies tradicionals i d’altres també amb molts bons resultats usant pedagogies dites innovadores. I al revés. Per tant, el debat per mi hauria de ser: com aprenen els nens avui en dia? I és clar, si ens fixem en això ens adonarem que no tots els nens aprenen igual, per tant necessitaré usar diferents metodologies a la mateixa aula (fins i tot, a vegades mètodes diferents en funció

“El treball col·lectiu no es fa bé i llavors l’experiència resulta frustrant. Ara, el gruix del treball a Secundària és encara individual”

de què estàs ensenyant). I aquest no ha estat el debat. Hem estat debatent sobre si hem de fer classes magistrals o no, sobre si hem de fer treball cooperatiu o no, sobre si han de memoritzar o no, si hem de fer servir llibres de text o no. Deixem de pensar en metodologies permanents i per a tothom.

M.N. — Certament. El focus ha d’estar en l’aprenentatge. La innovació pedagògica ha de servir per incrementar-lo. Si això no passa, no té cap sentit mantenir aquell model pedagògic.

MONOGRÀFIC

Ens cal una ètica de la intel·ligència artificial?

La irrupció de programes capaços de crear continguts com si fossin humans ens ha pertorbat. Una ètica específica de la IA calmarà la nostra por?

ENTREVISTA
“Tot algoritme està vinculat a un sistema de valors”
Núria Vallès

OPINIÓ
Albert Baltasar
Màquines útils o ciutadans complets?

ENTREVISTA
“Estem davant d’un blanqueig ètic de la IA”
Antonio L. Terrones

OPINIÓ
Karina Gibert
L’ètica de la IA: més enllà de la regulació

ENTREVISTA
Núria Oliver
“Necessitem la IA per afrontar els grans reptes del segle XXI”

NÚRIA VALLÈS

“Tot algoritme està vinculat a un sistema de valors”

La sociòloga especialitzada en estudis de la ciència i la tecnologia defensa que és necessari revisar els principis ètics que regeixen les grans empreses que desenvolupen les eines de la IA.

TEXT: ORIOL TORO / FOTOS: SERGIO RUIZ

Cal una ètica per a la intel·ligència artificial?

No es pot dir si cal o no cal. És com preguntar si cal una política per a la intel·ligència artificial. Jo parteixo d'una perspectiva que es diu “estudis de la ciència i la tecnologia”. Un dels principis bàsics d'aquesta perspectiva és que costa molt establir una línia divisòria clara entre què és tecnologia, què és política, què és societat, què és cultura o què és ètica. En la nostra vida quotidiana, es fa difícil saber si les coses passen a conseqüència d'un algoritme, a causa del sistema de desigualtats, per culpa de les grans tecnològiques, per la regulació existent, pel sistema de valors... Al final el que ens trobem en la vida quotidiana són aquestes diferents naturaleses que estan entrellaçades.

Per tant, ja hi ha una ètica subjacent aplicada a tot el que ens envolta?

Qualsevol sistema tecnològic porta inscrits una sèrie de valors i prescriu d'una determinada manera les nostres accions. En filosofia de la tecnologia, d'això en diem *moral materialitzada*.

En què consisteix exactament la ‘moral materialitzada’?

Per exemple, quan tu vas a una màquina de cafè i agafes un cafè, et surt el got de plàstic, et veus el cafè... Aquell got està prescrivint una sèrie d'accions. T'està dient: tu m'agafes, em fas servir i em llences. Aquestes accions estan acompanyades de determinats valors de la producció industrial, el desenvolupament del plàstic... Si jo tinc una màquina que em permet fer servir les tasses de ceràmica que porto de casa, si després aquesta tassa la rento i la torno a fer servir l'endemà, aquesta tassa prescriu unes accions diferents que el got de plàstic. Per tant, porta inscrits una sèrie de valors diferents que serien el de la reutilització, el reciclatge... Qualsevol mena de tecnologia porta inscrit un guió de comportament que anomenem *script* i, per tant, unes accions determinades.

Això també passa en el cas de la intel·ligència artificial?

És més complex identificar quins són aquests valors en el cas de la intel·ligència artificial. Però amb la IA no es pot

generalitzar. A mi m'agrada parlar d'aplicacions concretes en àmbits específics. Ara hi ha aquest *hype*, que crec que és un dels grans problemes de la intel·ligència artificial. No ens fem la pregunta sobre què és la tecnologia, és a dir, què és la intel·ligència artificial o què és l'ètica en la intel·ligència artificial, sinó que ens hem de preguntar com es fa la intel·ligència artificial. Aquí hi entren una sèrie de preguntes en relació amb l'ètica, les formes de regulació, la manera com introduïm algunes aplicacions en determinats àmbits, que no tenen a veure amb els usos específics i prou, sinó que tenen a veure amb la manera com s'han produït aquests sistemes d'intel·ligència artificial. Ara mateix es necessiten recursos naturals, es necessita molta energia, es reproduïen els patrons de relacions Nord-Sud...

Per tant, no només ens hem de focalitzar en el funcionament de l'algoritme en si, sinó també en tot el cicle de producció de l'eina pròpiament?

Ens cal fer una reflexió per anar cap a un model de desenvolupament responsable

en l'àmbit tecnològic. Cal que anem a la part prèvia, a la manera com s'han desenvolupat aquests tipus d'intel·ligència artificial. Per tant, si el meu valor o el meu objectiu és desenvolupar tecnologies per al bé comú, cal que responguin a criteris d'equitat, justícia, igualtat... Hi ha un debat important, que és la democràcia o la democratització de les tecnologies i com a través seu s'estan cancel·lant determinades formes de participació pública o de decisió.

Això està passant?

Qui són els desenvolupadors principals de la intel·ligència artificial? Són les grans empreses tecnològiques que estan definint el relat, que estan introduint les seves aplicacions en àmbits centrals de la nostra vida, en la governança, en l'educació, en la salut, en la justícia, en el control de fronteres... cap àmbit no se'n pot desentendre. Ara mateix, tot el que és la regulació sobre els sistemes d'intel·ligència artificial s'està fent a posteriori d'un sistema de màniga ampla; és un escàndol. Quan diem que, per culpa de la intel·ligència artificial, s'han acomiadat no sé quants treballadors, bé, no és la intel·ligència artificial sola qui ha acomiadat ningú, hi ha una sèrie de relacions laborals i de poder al darrere.

La regulació ètica entorn de la IA hauria de començar, doncs, per la gent i la filosofia que hi ha darrere d'aquestes tecnològiques?

Una tecnologia no la podem entendre només com un conjunt de cables, una carcassa i uns algorismes. No. Va més enllà. La tecnologia són tots aquests artefactes heterogenis, on estan barrejats tota una sèrie de condicionants de caràcter econòmic, polític, material, relacional, simbòlic... Sense això, no podem entendre la intel·ligència artificial ni cap altra tecnologia. Actualment, no la podem desvincular de tot el que té a veure amb el Big Data i amb la gran capacitat de processament de dades. I això només és possible si ho lideren les grans empreses tecnològiques. Per tant, qualsevol reflexió eticopolítica sobre la intel·ligència artificial ara no pot deixar de banda aquestes relacions econòmiques i polítiques. Però ens cal desmuntar tota aquesta idea que genera el debat entre els tecnofòbics o els tecnoutòpics. Tot està molt polaritzat.

CONSCIÈNCIA DAVANT LA IA

Núria Vallès és sociòloga, doctora especialitzada en Estudis de la Ciència i la Tecnologia i investigadora a l'Intelligent Data Science and Artificial Research Center de la UPC i al Barcelona Science and Technology Studies Group de la UAB. També és investigadora postdoctoral Margarita Salas de la UAB a l'Intelligent Data Science and Artificial Intelligent Research Center (IDEAI) de la UPC, membre del grup de recerca Barcelona Science and Technology Studies Group (STS-b) de la UAB i professora del Màster de Filosofia per als Reptes Contemporanis de la Universitat Oberta de Catalunya.

“Qui són els desenvolupadors principals de la intel·ligència artificial? Són les grans empreses tecnològiques que estan definint el relat, introduint les seves aplicacions en àmbits centrals de la nostra vida”

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

No hi ha matisos?

El problema és que es parla de la intel·ligència artificial d'una manera molt fantàstica i especulativa. Estem immersos en un debat especulatiu que està liderat per les grans tecnològiques, per una idea molt determinista. Veiem com hi ha com una maquinària molt grossa que ve i sembla que l'únic que podem fer és adaptar-nos-hi o establir un marc regulador molt fort. És a dir, o frenar-ho o sobreviure-hi. Però no pot ser que l'única forma de relacionar-nos possible sigui la prohibició o l'eliminació, o tornar a una època pretecnològica.

Ara s'està parlant precisament de tornar al paper, eliminar les noves tecnologies, sobretot a les aules. Estem posant barreres i traves al desenvolupament?

És clar. Per mi, els dos posicionaments, tant el que és molt utòpic com el que és superdistòpic, parteixen d'una lògica molt determinista de la tecnologia. I, a més, és que hi ha una altra alternativa, que és que la tecnologia no és bona ni dolenta: té efectes. I som els humans, els qui participem tant d'aquests efectes com del procés de producció. Per tant, hem de generar els mecanismes suficients per entendre quines són les tecnologies que volem i quines són les que no volem. Les tecnologies són polítiques.

Això no se'ns escapa una mica de les mans?

Aquest és el problema de la intel·ligència artificial; és a dir, en l'àmbit de la salut, per exemple, ja hi ha estudis empírics, amb aplicacions concretes, que donen uns resultats molt bons. Com a societat hem incorporat això i diem: sí, aquesta línia ens interessa. Endavant! És a dir, tot i els recursos que es necessiten, aquesta línia ens interessa explorar-la. Però també hi ha altres línies com el control de fronteres. Aquí, els riscos de reproducció de biaixos, de vulneració de drets humans, de reforçar formes de discriminació per motius d'ètnia, de classe, etcètera, són tan grans que decidim no continuar investigant i desenvolupant aquesta mena de tecnologies. Perquè sembla que siguem tecnofòbics quan diem això?

Per tant, l'ètica hauria d'anar cap amunt, cap al poder i no cap avall, cap a la població?

Cap a tot arreu. La política i l'ètica estan molt vinculades a la democràcia. Hem de poder trencar els discursos del que es dona per descomptat, i introduir altres veus. Per això dic que, en la intel·ligència artificial, parlem poc de les seves vinculacions amb la democràcia.

Té sentit que el G7 desenvolupi un codi ètic per a la intel·ligència artificial?

Avui en dia, això s'ha convertit en un mercat de principis i en un mercat de codis ètics. Moltes d'aquestes iniciatives venen de grans empreses que tenen després les seves fundacions, que posen en marxa els codis ètics. No hi ha dubte que cal una regulació del desenvolupament dels sistemes d'intel·ligència artificial en tot el cicle, des de la producció fins a l'aplicació. Ara bé, aquest mercat de codis ètics, quan sabem que s'estan desenvolupant i aplicant sistemes d'intel·ligència artificial absolutament perversos, és una hipocresia.

Aquests codis ètics ens generen una sensació de falsa seguretat cap al desconegut?

Al costat d'aquesta narrativa dels codis ètics, de la versió utòpica-distòpica, sempre es parla del potencial disruptiu de la

“Cal identificar les problemàtiques que posa damunt la taula la intel·ligència artificial i fer servir els marges per acompanyar aquesta regulació global necessària”

intel·ligència artificial. No ho nego, però com que jo faig ètica empírica, necessito una perspectiva històrica per dir que una tecnologia és revolucionària i disruptiva. Em quedo, doncs, amb els efectes actuals i les seves continuïtats.

Haurien de ser més democràtics aquests processos reguladors?

Això és molt difícil. És cert que calen polítiques globals coordinades, però aquí la nostra capacitat ciutadana d'intervenció és limitada. Passa el mateix amb la intervenció ciutadana en les polítiques econòmiques globals. Vivim en un món global que funciona mogut per uns poders inabastables. Tenim una ciutadania i un món cada vegada més polaritzats pel que fa a recursos, però també a la capacitat de construir relat, a l'accés al coneixement, a decidir quin és el futur... Aquest és un problema, no de la intel·ligència artificial, sinó del món on vivim.

Potser no ens caldrà tant marcar una ètica per a la intel·ligència artificial com reforçar els principis ètics que ens hem donat entre tots i totes?

No tot són normes i regulacions. Cal que identifiquem les problemàtiques que posa damunt la taula la intel·ligència artificial i fem servir els marges per acompanyar aquesta regulació global necessària de formes de gestió i d'implementació des de l'àmbit local. I aquí el nostre marge és gran.

Ens cal democratitzar les tecnologies?

Sí, però democratitzar les tecnologies no vol dir que votem un algoritme! Jo no sé ni com s'escriu, ni el sé llegir, ni sé com es programa. Però tots i totes hem de poder decidir sobre el món que volem, encara que no entenguem els algoritmes. Quan anem al metge, no en sabem, de medicina, però sí que necessitem que ens expliquin les coses. Jo haig de poder decidir en funció d'allò que em passi i negociar el tractament amb el metge. Doncs, amb el tema de les tecnologies, em fa l'efecte que també hem de poder discutir-ho. No estem dient que haguem d'aturar les màquines, però tampoc val el que s'està fent actualment de tirar endavant totes les aplicacions. Cal que apliquem unes determinades

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

tecnologies en àmbits petits, controlables i a través d'una forma d'acció més lenta.

Disposem del temps necessari per testar aquestes aplicacions a petita escala?

Ja sabem que el desenvolupament tecnològic desenfrenat provoca seriosos problemes ambientals. Si això ja està demostrat, per què no ho fem a poc a poc? No pot ser que, si els ecologistes als anys seixanta deien que llençar residus al mar podia matar les balenes, ho haguessin de demostrar. Perquè, quan ho puguin demostrar, les balenes ja seran mortes. Són els que llenquen residus els que han de demostrar que no passa res si ho fan. Entenc que la lògica hauria de ser la mateixa en el cas de la intel·ligència artificial. Tu has de demostrar que, quan uses un algoritme a les xarxes socials o en una aplicació que faran servir els adolescents, que això no els perjudicarà la salut mental. No totes les tecnologies, aplicades de qualsevol manera, funcionen.

Patim 'solucionisme tecnològic'?

Creure que amb la tecnologia tot se soluciona, i que arreglarem temes com la pobresa o el medi ambient, doncs no; les tecnologies soles no resolen res. No podem deixar

en mans dels tecnòlegs resoldre problemes socials i polítics complexos. Sí, com a part de la ciutadania, però, però no només. I sembla que hi ha moments en què qualsevol problema té solució aplicant un *gadget* tecnològic. Això passa, per exemple, en la política del Next Generation. Hi ha dues grans línies: la digitalització i la història verda. No creus que tenen un punt contradictori?

Abans parlàvem de la moral materialitzada, però, en la programació d'un algoritme, també hi ha una moral?

És que l'algoritme no va mai sol, sempre està en un entramat de relacions on hi ha un sistema de valors, que és subjectiu. En política científica, per exemple, aquesta idea seria la de la RRI, la recerca i la innovació responsables. És a dir, més que parlar de desenvolupar una sèrie de principis ètics per a la intel·ligència artificial, l'objectiu seria desenvolupar una intel·ligència artificial responsable. Cal decidir què és el que volem, és a dir, la intel·ligència artificial per a què la volem fer servir? Doncs per a una bona vida, i això –sembla clar– es defineix en funció de qui ho diu o de quines necessitats té.

La intel·ligència artificial ens aïlla i fa que ens relacionem menys?

Sí i no; és a dir, poso d'entrada en dubte que més intel·ligència artificial impliqui menys relacions humanes. Hi ha relació humana? Sí, però és diferent. Però de relació n'hi ha. No hi ha manera d'entendre la vida, és així perquè les relacions són allò que ens fa humans justament. Ara bé, és cert, que la intel·ligència artificial canvia com són aquestes relacions. Igual que ho canvia el mòbil, igual que ho canvia l'electricitat, és a dir, qualsevol artefacte tecnològic és un element que intervé en la relació que nosaltres tenim amb el món.

La intel·ligència artificial pot acabar alterant el nostre sistema de valors?

Com qualsevol altra tecnologia o canvi històric que hi hagi hagut en el passat. Però de quin sistema de valors parlem, exactament? Cadascú té el seu. L'aplicació de la intel·ligència artificial està vinculada a grans tecnològiques a les quals no els importa la justícia social, o la nostra salut. No sé si comparteixo el mateix sistema de valors que Elon Musk, jo. Ho hem de poder posar en dubte. I això no és posar en dubte la intel·ligència artificial.

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

ALBERT SABATER

Director de l'Observatori d'Ètica en Intel·ligència Artificial de Catalunya

MÀQUINES ÚTILS O CIUTADANS COMPLETS?

Molts sistemes d'intel·ligència artificial (IA) s'estan convertint en la tecnologia predeterminada per resoldre problemes tècnics de la vida quotidiana tal com ho demostren els sistemes de processament de llenguatge natural, d'anàlisi de sistemes dinàmics, d'aprenentatge i ensenyament o de suport per a la presa de decisions. Però l'acceleració tecnològica al voltant de la IA està adquirint una centralitat sense precedents històrics i ningú pot prendre la mesura d'aquest temps sense tenir en compte l'impacte social, cultural, econòmic i polític de la tecnologia. Però això no és fàcil quan el context tecnològic està immers en una atmosfera febril que presenta qualsevol producte tecnològic relacionat amb la IA i les seves capacitats com a extraordinàries, increïbles i al·lucinants. En aquest sentit, ens cal molta menys inevitabilitat i molta més comprensió, si voleu, la saviesa pràctica que Aristòtil definia com a frònesi, per saber què és bo o dolent, què es pot i què s'ha de fer i també com fer-ho. Sabem que això es diferencia tant del coneixement filosòfic o científic (*epistémé*) com del coneixement tècnic o el saber fer (*téchne*). Primer, perquè se centra en la pràctica –no es tracta només del que és cert–, sinó també del que seria bo fer en determinades circumstàncies.

És per aquest motiu que una perspectiva crítica és crucial per una millor IA present i futura. En aquest context, tal com escriu l'historiador, sociòleg i teòleg laic francès Jacques Ellul en els seus llibres *La Technique ou l'enjeu du siècle* (1954), *Le Système technicien* (1977), el terme "tècnica" o IA s'ha d'entendre en el seu significat més ampli possible. Així doncs, no tan sols ens referim a les màquines i altres dispositius tècnics per definir-la, sinó a tot el complex de mètodes ordenats racionalment per fer més eficient

qualsevol activitat humana i que afecten pràcticament totes les àrees de la nostra vida, incloent-hi la política i les relacions humanes. Això significa que la tècnica ja no és un element intermediari entre les persones i el medi natural, sinó un teixit propi que tendeix a substituir la naturalesa obeint a una racionalitat específica on el progrés tècnic són l'autoaugment, l'automatització, l'absència de límits, la tendència a l'acceleració, la desaparició i l'ambivalència.

Però cal tenir en compte, com ens recorda Ellul, que la tècnica manca d'una de les característiques essencials de qualsevol conjunt organitzat: la reacció. Encara no és capaç de controlar els seus errors i disfuncions, si bé ara podem estar en presència de l'elaboració progressiva d'aquesta capacitat reactiva. D'aquí la importància de plantejar un canvi global dels nostres hàbits o valors, i d'entomar el progrés no en relació amb una IA concreta o una altra, sinó en relació amb aquest sistema. És per això que, a mesura que la IA impregna les nostres societats, el seu poder transformador s'ha de posar al servei de totes les persones, sense agreujar la desigualtat, el canvi climàtic, la concentració del mercat i/o la bretxa digital. Malgrat que cap disciplina, actor o país no té les respostes als reptes que planteja la IA en la societat, la interdisciplinarietat, la cooperació i les respostes de múltiples parts interessades són cabdals per guiar el desenvolupament i l'ús de la IA per al bé general.

Subratllant les paraules de Martha Nussbaum

El problema és que "ens trobem enmig d'una crisi de proporcions massives i de gran importància mundial. No, no em refereixo a la crisi econòmica mundial... Em refereixo a una crisi que passa en gran part desapercebuda, com un càncer; una crisi que és probable que, a la llarga, sigui molt més perjudicial per al futur de l'autogovern democràtic: una crisi mundial de l'educació". Aquesta frase

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

de l'autora i filòsofa americana Martha Nussbaum en les primeres pàgines del seu llibre *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities* (Princeton University Press, 2010, 158 pàg.), resumeix una situació cada vegada més crítica, no tan sols respecte a la filosofia sinó a la resta d'humanitats i ciències socials en general, que són el conreu de les nostres relacions i una part fonamental per concebre i desenvolupar el nostre benestar humà. Mentre la bretxa d'habilitats i competències en les anomenades STEM està ben documentada, encara no hem entès completament l'escala del repte que suposa la negligència envers altres disciplines d'humanitats i ciències socials, inclosa la filosofia.

Com la mateixa filòsofa escriu en el seu llibre, si aquesta tendència continua, les nacions de tot el món aviat produiran generacions de màquines útils, més que ciutadans complets que puguin pensar per si mateixos. Sense filosofia, la tendència és veure la gent de l'altra banda com un problema o com a forces demoníiques que cal derrotar, i és evident que la nostra cultura d'Internet ho fomenta. Però si tenim més competències en humanitats i ciències socials, no tan sols ens adonem que cada persona té raons sinó que s'aprèn a escoltar aquestes raons. Les implicacions culturals i socials a gran escala de la intel·ligència artificial i les qüestions ètiques que planteja suposen un seriós repte a mesura que avancem en un futur on totes les solucions es preveuen tecnològiques.

"Hi ha el temor que les organitzacions públiques i privades es puguin amagar de la seva responsabilitat en una presa de decisions cada vegada més mediada per l'ús generalitzat de sistemes d'IA"

La normalització d'aquesta situació és problemàtica, especialment en sistemes democràtics on la IA té un paper cada cop més important en la presa de decisions. Això planteja qüestions rellevants sobre la responsabilitat, el retiment de comptes o la transparència i, és clar, sobre la qualitat de les decisions i el seu impacte individual i col·lectiu. De fet, presenta una pregunta clau: ens treu el poder de decisió la IA o bé aquesta representa una nova manera d'aprofitar el nostre poder de decisió? Sabem que els algorismes de la IA són una recepta digital, amb una llista de regles per aconseguir un resultat que ens pot augmentar capacitats, però també ens pot fer perdre autonomia en la presa de decisions. Com a conseqüència, l'avaluació i supervisió dels sistemes d'IA és fonamental no tan sols per resoldre problemes sociotècnics sinó per garantir que les decisions públiques i privades basades en IA respecten uns principis ètics fermament arrelats i alineats amb les expectatives de les societats democràtiques.

L'ètica de la IA ja és una necessitat

La bona notícia és que, durant els últims anys, les consideracions ètiques de la IA han passat de ser una qüestió filosòfica d'alt nivell a convertir-se en una necessitat d'aplicació tangible per minimitzar-ne els riscos. La proliferació dels *smartphones* i les aplicacions d'IA que fem servir diàriament, l'impacte de la tecnologia en tots els sectors (incloent-hi la indústria, la cura de la salut, la justícia, el transport, finances o l'entreteniment), l'augment de la capacitat de processament de dades, ha fet sorgir un intens i necessari debat sobre l'ús ètic de la IA que ha estat relacionat, en primera instància, amb la transparència a través dels biaixos de les dades i de les anomenades caixes negres de la IA. Per què? Doncs perquè hi ha el temor que les organitzacions públiques i privades es puguin amagar de la seva responsabilitat en una presa de decisions cada vegada més mediada per l'ús generalitzat de sistemes d'IA.

Però la responsabilitat no tan sols fa referència al retiment de comptes en relació amb les dades, els processos i els resultats d'un sistema d'IA en qualsevol etapa del seu cicle de vida, sinó també a la responsabilitat social en el seu disseny i desplegament. Per tant, la responsabilitat social associada als sistemes d'IA assenyalaria la necessitat de models de desenvolupament que permetin establir eines de comunicació i control entre els sistemes d'IA, els desenvolupadors i la societat.

Amb l'objectiu general de demostrar que és possible avançar en aquesta direcció, l'Observatori d'Ètica en Intel·ligència Artificial de Catalunya (OEIAC) ha presentat una aplicació web i un informe sobre principis, indicadors i observables que tracta sobre l'ús i avaluació ètica de dades i sistemes d'IA, dissenyat i desenvolupat pel mateix OEIAC.

Albert Sabater és doctor en Estadística Social per la Universitat de Manchester i director de l'Observatori d'Ètica en Intel·ligència Artificial de Catalunya

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

ANTONIO LUIS TERRONES

“Estem davant d'un blanquejament ètic de la IA”

L'investigador postdoctoral Margarita Salas a la Universitat de València i membre del Grup d'Ètica Aplicada (GEA) de l'Institut de Filosofia del CSIC reivindica el concepte de 'seguretat moral'.

MARIA COLL

Hi ha una exageració respecte dels perills de la intel·ligència artificial (IA)?

Com en tota tecnologia disruptiva, la IA ens situa davant un escenari de llums i ombres. No podem negar que la IA ens aporta importants beneficis. Per exemple, en el camp de la medicina, ens permet la detecció de patrons de determinades malalties. En el camp de l'administració pública, la IA també possibilita una gestió de les dades més eficient. Ara bé, com tota arma poderosa que posem a la mà de l'ésser humà, té efectes ambivalents. És obvi que estem davant d'una tecnologia que pot incrementar el poder de l'ésser humà, però la pregunta és: quin ús fem d'aquest poder? En benefici del propi ésser humà o a favor del capital i del mercat? Dit això, crec que cal agafar distància dels discursos catastrofistes que ens immobilitzen i situar-se en els discursos prudents i responsables.

Vostè reivindica el concepte 'seguretat moral', per què?

Quan parlem d'IA, el concepte de seguretat s'emmarca majoritàriament en dues àrees: la tecnològica i la normativa. Respecte de la tècnica, ens preguntem com han de ser

de segurs els sistemes davant de determinats atacs. Per altra banda, la IA també ha de ser segura des d'un punt de vista jurídic perquè ha de protegir les dades dels usuaris. Però hi ha una sèrie de conseqüències de la IA que no encaixen en cap dels dos camps. Per exemple, la IA ofereix una sèrie de resultats conseqüència de l'automatització de decisions que molts cops fan mal als usuaris. No mals físics sinó insults, vexacions, falta de respecte, discriminació de minories, etc. I això són errors en la seguretat moral.

Posi un exemple concret d'error moral.

Els algorismes ajuden els jutges a prendre decisions. El sistema més conegut és Compas, que es fa servir als EUA i informa de les probabilitats de reincidència dels presos a l'hora de concedir-los la llibertat condicional i els permisos penitenciaris. Ara, un estudi ha conclòs que aquesta eina discrimina determinades minories, concretament els negres. Per tant, la màquina perjudica moralment la persona. Avui, en l'àmbit mèdic existeix el consentiment informat, però per què en l'àmbit jurídic no s'informa el processat si el jutge estarà condicionat per la IA en el moment de dictar sentència?

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

Hem de dotar la IA de moralitat?

Això que anomenem IA és un conglomerat de materials, ideologia, institucions, valors... molts elements que generen un ecosistema amb múltiples relacions. Per tant, la pregunta és com construïm les relacions entre l'home, la IA i la societat tecnològica? Com traduïm a un llenguatge de programació l'empatia, la solidaritat, etcètera? El problema no és fer un algoritme solidari, sinó generar un entorn tecnològic respectuós, protector... i, en el qual, l'ésser humà controla el procés.

Els errors morals que es detecten en la IA són els problemes morals de la societat?

Sí, és clar. La tecnologia és allò que nosaltres projectem. Els darrers anys ha anat calant la idea del 'solucionisme tecnològic', basat en la teoria que la tecnologia és la solució a tots els grans problemes de la humanitat. Una teoria bona si només es fa una anàlisi superficial dels problemes. Per tant, sí, sens dubte, la tecnologia és un reflex de nosaltres, però no sempre ho percebem així. La tecnologia no solucionarà els problemes dels homes; només els homes poden solucionar els problemes dels humans. No podem negar que, si un algoritme que s'usa a la banca per determinar la solvència d'una persona

genera un resultat insolidari, és perquè ha estat programat amb aquests valors.

Per tant, és necessària una ètica de la IA? I podria ser universal?

Sí, és necessari anar cultivant elements ètics entorn del desenvolupament de la IA; elements que poden anar orientats a diverses escales: normativa, educació... Ara bé, si bé crec que és necessària una ètica universal de la IA, penso que és bastant complicat aconseguir-la perquè, al final, ens movem en un entorn travessat per les relacions de poder. Encara que la UNESCO ha fet documents en aquest sentit i són bon referents, no podem perdre de vista que les grans tecnològiques no mostren interès en el tema. Per exemple, fa uns mesos els diaris publicaven que OpenAI va recórrer a contractar treballadors kenyans que guanyaven menys de dos dòlars per hora per filtrar contingut traumàtic de ChatGPT.

Fins i tot el G7 també ha aprovat un codi ètic de la IA...

Ara estem davant d'un blanquejament ètic de la IA. Omplim tots els documents amb la paraula *ètica*, però després no s'aplica. Quan parlem d'ètica sempre ens referim als grans temes canònics: transparència, tractament de dades, desinformació..., però cal ampliar el radar i parlar també de problemes ambientals, de treball... temes dels quals no els hi convé parlar.

Quins serien aquests principals reptes de l'ètica de la IA que avui no s'aborden?

N'hi ha molts, però només te'n comento alguns. El primer, seria l'educació moral dels professionals del sector: els enginyers informàtics han de tenir eines vinculades a la sensibilitat moral. Han de cultivar una habilitat que detecti elements que tinguin rellevància moral. Hi ha elements de la tècnica que escapen a l'afectació instrumental. Un exemple clar d'això és la digitalització de la banca i el moviment "Soy mayor, no idiota" impulsat per la gent gran afectada per la banca 4.0. Com els enginyers no van poder preveure aquestes conseqüències?

Un altre repte?

Cal posar fi a l'asimetria que hi ha entre els que creen, regulen i fan servir la tecnologia.

Cal generar entorns participatius, *living labs* (laboratoris vius), en els quals la gent pugui expressar les seves necessitats i expectatives i així, apartats de les decisions del mercat, promoure una ciència més cívica i menys econòmica i instrumental.

Aquests entorns també serien educatius. Avui molta gent té por de la IA, però en desconeix els usos...

Cert. Fixa't que fem servir un llenguatge molt curiós quan parlem de tecnologia. Per exemple: el núvol, una expressió que ha fet fortuna. Com si la tecnologia no tingués una base material, fos metafísica. Cal desmuntar el discurs de Silicon Valley i els ciutadans han de ser conscients de les conseqüències de la tecnologia.

Precisament un altre tema pendent són les conseqüències ambientals de la IA.

Encara que no ens ho sembli, la IA necessita energia i materials per mantenir-se. Per aquest motiu, fa dos anys vaig començar a estudiar la IA sostenible. Aleshores, el 99 per cent de les lectures estaven orientades a com la IA podia contribuir a assolir els objectius del desenvolupament sostenible. Tot en positiu. Solucionisme! Però de l'afectació de la IA sobre el medi no s'havia publicat pràcticament res, només Aimee van Wynsberghe, una investigadora d'Alemanya, havia començat a treballar el tema. A Espanya, a part de Jordi Pigem, de tecnologia i filosofia poc se'n parla.

Això vol dir que la IA no és sostenible?

No, no ho és. La IA està construïda sobre materials, que s'extreuen de mines, que comporten conflictes socials i mediambientals. A més, se sustenta sobre mà d'obra barata. Ens diuen que un dels pilars de la transició energètica és la transició digital, però la tecnologia digital també demana alts consums d'energia. De fet, el famós *núvol* són grans servidors situats en naus industrials que tenen sistemes de refrigeració enormes que gasten grans quantitats d'aigua i energia. Hi ha algunes estimacions sobre el consum de la IA, però no a escala global. Si només volen que enfoquem els discursos en els treballs que es perdran amb la IA, com si arribés un neoludisme, és que hi ha alguna cosa al darrere que no volen que vegem.

“Cal posar fi a l'asimetria que hi ha entre els que creen, regulen i fan servir la tecnologia. Cal generar entorns participatius i promoure una ciència cívica”

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

KARINA GIBERT

Directora del centre de recerca Intelligent Data Science and Artificial Intelligence (IDEAI-UPC)

L'ÈTICA DE LA IA:
MÉS ENLLÀ DE LA REGULACIÓ

En els darrers anys, la intel·ligència artificial ha irromput en el nostre dia de forma vertiginosa i des de fa escassament tretze mesos l'aparició del chatGPT i les glorioses gestes de la IA generativa ens tenen fascinats a uns i espantats a uns altres. No es fa altra cosa que parlar dels riscos i virtuts d'aquesta disciplina que, pel que sembla, ha arribat per quedar-se i per canviar-nos definitivament no només la vida, sinó també la societat.

En realitat la IA no és una cosa nova. Fa molts anys que camina, des del 1956 per ser precisos, quan John McCarthy va celebrar l'escola d'estiu de Dartmouth, als Estats Units, i els savis allí convocats van concloure que era viable construir màquines que poguessin imitar el comportament intel·ligent dels humans.

Hem corregut molt des de llavors i des de les primeres aplicacions, que miraven de moure blocs en escenaris de joguina d'unes posicions a unes altres o de jugar a escacs. Hem evolucionat amb les noves tecnologies com els sensors, el 5G, la computació d'altres prestacions cap a capacitats mai abans imaginades, com poder reconèixer una persona per la veu o per la cara, etiquetar imatges en pocs segons, trobar tumors en tomografies o pronosticar si comprarem o no un nou cotxe en els propers tres mesos.

El sector productiu està en plena ebullició mirant d'incorporar la intel·ligència artificial al seu negoci, sigui personalitzant millor el client, optimitzant els processos o dissenyant estratègies. I el públic en general assisteix atònit a una de les revolucions més significatives que veu la humanitat en aquests darrers segles.

Els primers passos per a una ètica

El cas és que, amb una tecnologia tan potent que pot resoldre problemes tan complexos, els possibles usos, les

potencialitats i les oportunitats per crear un món millor són tantes com els riscos de fer-ho de formes no tan democràtiques ni equitatives. I aquí és quan la Comissió Europea ja fa uns anys va emprendre el lideratge de marcar un desenvolupament ètic per a la intel·ligència artificial que posi sobretot les persones al centre i vetlli per un respecte escrupolós pels drets humans.

I aquest camí recorre Europa des que el 2018 es va constituir l'Aliança Europea per a la Intel·ligència Artificial i el High Level Expert Group on AI (un grup d'experts d'alt nivell), que ha assessorat la Comissió Europea en el desenvolupament d'aquest marc que orienti el sector cap a una concepció ètica. De fet, el primer treball del High Level Expert Group va ser el document de recomanacions ètiques per a una intel·ligència artificial segura i fiable, que va veure la llum l'abril del 2019.

Més tard es va fer un llibre blanc sobre la IA que va obrir consulta pública el febrer del 2020 i un any més tard es confeccionà el projecte de llei de la intel·ligència artificial (la AI Act) que porta des d'abril del 2021 en un procés lent de consultes públiques, al·legacions i aprovacions per diferents organismes fins que, la matinada del 10 de desembre, després de moltes hores de negociacions, la triada formada per la Comissió Europea, el Parlament Europeu i el Consell Europeu va aprovar el Reglament Europeu de la IA, que ara s'enviarà al Parlament per a la darrera fase de votacions, amb l'expectativa que pugui entrar en vigor el 2026.

Fem tard?

Però de fet, amb regulació o sense, ens trobem davant d'una tecnologia que evoluciona a velocitats de vertigen i, entre que es va gestar el primer document de proposta de llei fins que el que s'acaba d'aprovar, han aparegut eines noves i tan disruptives com el chatGPT, que va

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

obligar a afegir una clàusula nova sobre els Grans Models de Llenguatge (els *Large Language Models*), que ni tan sols existien quan aquest text es va començar a definir.

La doble velocitat entre la lentitud de les lleis que es fan i la supersònica velocitat de la innovació tecnològica planteja un dilema on sempre la llei anirà per darrere de la tecnologia i és gairebé segur que les regulacions presents i futures gairebé sempre faran tard. En realitat, els *tempos* dels processos legislatius no són fàcils. Hi ha tot un sistema de garanties que cal respectar. Els temps de consulta pública, d'esmenes, de negociacions, per garantir que no es deixa res important per considerar, que no es vulnera cap col·lectiu, que no s'infringeixen drets de persones de cap mena requereix una calma que contraposa fortament amb el que passa en el món tecnològic.

En el cas de la IA, ja tenim un pas guanyat, perquè molt encertadament s'ha decidit que no farem una llei, sinó una regulació, que com a tal serà d'aplicació immediata i no requerirà transposició en els diferents països, la qual cosa encara dilataria més l'entrada en vigor. Però, tot i això, els *tempos* són molt més llargs que el que vibra en el desenvolupament de la tecnologia.

La importància de l'ètica i la deontologia

I és, doncs, per això que cada cop més aspectes com l'ètica i la deontologia esdevenen més i més necessaris en un context on, inexorablement, les lleis arribaran tard i, quan arribin, serviran segurament per sancionar els mals usos, però no per prevenir-los i evitar-los. En aquest sentit necessitem una conjura global on tots els actors involucrats en l'àmbit de la IA, des dels governants als fabricants, passant pels proveïdors de tecnologia, els consultors, els usuaris i la societat civil, ens comprometem, cadascun en el que li pertoca, a sumar per un desenvolupament i adopció d'una IA ètica i potenciadora d'un món millor, i no sumar per un desenvolupament que pugui incrementar les desigualtats socials.

Les recomanacions ètiques que publica la Comissió Europea el 2018 defineixen un marc basat en set eixos que haurien de governar el desenvolupament de les

aplicacions en intel·ligència artificial.

- Que la IA no sigui autònoma sinó que sigui supervisada per un especialista o professional que en validi els resultats abans de decidir si s'apliquen o no.
- Que sigui robusta i segura.
- Que respecti la privacitat i no faci ús il·lícit de dades personals o sensibles.
- Que sigui transparent, no només en el sentit de saber quan hi ha una IA que actua sinó també en el de poder entendre amb quins criteris es regeix quan recomana o fa prediccions.
- Que garanteixi uns resultats equitatius i que no tingui biaixos que puguin vulnerar grups de persones (dones, pobres, ancians, etc.).
- Que sigui una IA per al benestar i que sigui sostenible.
- I que practiqui el retiment de comptes.

No serà senzill operativitzar tots aquests principis, però sí que defineixen un marc de desenvolupament i implantació de la IA que minimitza els riscos per a les persones. Caldrà també trobar l'equilibri entre la regulació i la innovació i com implementar els diferents controls que requereix el compliment de la llei.

Ara bé, cal remarcar que l'ètica no és llei! Que, si bé és cert que una part de la nova llei recull algunes de les recomanacions que es fan el 2018, vigilar el compliment d'una llei no necessàriament vol dir fer-ne una aplicació ètica; perquè l'ètica, al final, fa part d'allò que voluntàriament les comunitats pacten en pro d'una convivència millor i s'han d'assumir més a títol personal que sistemàtic. Per això, en aquest moment, les qüestions deontològiques i d'ètica personal estan agafant una preponderància que van més enllà de la regulació.

Karina Gibert és directora del centre de recerca Intelligent Data Science and Artificial Intelligence (IDEAI-UPC), degana del COEINF i assessora del govern català i de la Comissió Europea en ètica i IA

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

NURIA OLIVER

“Necessitem la IA per afrontar els grans reptes del segle XXI”

Enginyera de telecomunicacions i doctora pel MIT Media Lab de l'Institut Tecnològic de Massachusetts, ara dirigeix la Fundació ELLIS Alicante des d'on desplega un discurs entusiasta davant les possibilitats socials de la IA.

JOAN SALICRÚ

Estem exagerant excessivament respecte els perills de la IA?

Sí, potser sí, perquè els titulars sensacionalistes, amb un tamís negatiu, apocalíptic, són els que més clics generen. Però dit això, és cert que els sistemes actuals d'IA plantegen una sèrie de reptes que hem d'abordar si volem aconseguir dur a terme l'immens potencial que té per al bé social. Algun d'aquests reptes inclouen la violació de la privacitat, la discriminació i els biaixos algorítmics, la falta de transparència, la manipulació subliminar del comportament humà, la falta de veracitat (la generació de contingut “sintètic” que sembla que es correspon a la realitat però en realitat no ho fa), l'excessiva petjada de carboni, la falta de diversitat, l'asimetria, i finalment les vulnerabilitats d'aquests sistemes, als quals se'l pot enganyar, usant el que se'n diu “intel·ligència artificial adversarial”. Per tant, és important reconèixer i abordar aquests reptes i aquestes limitacions per poder contribuir a l'impacte positiu que sabem que la IA pot tenir.

Establir de forma poc veraç una distinció entre “abans de la IA” i “després de

la IA”, com si aquesta hagués nascut ara amb el chatGTP? A partir de quin moment podem dir que neix la IA?

Sí, és una observació interessant perquè la IA en realitat existeix des dels anys cinquanta, des que van començar els primers ordinadors. Abans de la irrupció dels mecanismes d'IA generativa i específicament de chatGTP, si haguéssim preguntat a qualsevol persona del carrer què és la IA ens hauria dit “robots”, perquè fins aquest moment la imatge de la IA era aquesta, quan en realitat des de fa molt temps tots interaccionem en el nostre dia a dia amb sistemes d'IA. Per exemple són algoritmes d'IA els que ens permeten trobar informació a internet, els que ens recomanen tot tipus de continguts... Si fem fotos amb el mòbil i aquest ens marca amb un requadre la cara d'una persona és gràcies a la IA, podem parlar al telèfon gràcies a la IA... Tots aquests usos eren quasi invisibles per a nosaltres i ha estat ara, amb l'arribada de chatGTP, quan s'ha transformat la imatge de la IA i ha democratitzat la seva ja ubíqua presència. Cal entendre que la IA no acaba d'aparèixer i que els sistemes que usem dia a dia són fruit de dècades d'investigació.

Necessitem una ètica per a la intel·ligència artificial?

I per què ens ha agafat tanta por amb el chatGTP? És perquè ens ha semblat que la màquina s'humanitzava?

Un dels elements més importants és el fet que els algoritmes d'IA no només poden reconèixer patrons, classificar, detectar... sinó que també poden generar, en cert sentit tenen la capacitat de crear. I en el context lingüístic, aquest tipus de capacitat, fins al moment present, només la tenien les persones. És la IA generativa. Generar textos, imatges, músiques... en la definició de l' *homo sapiens* hi ha incorporada la capacitat d'usar el llenguatge. I ara, en canvi, no tot el que llegeixis serà generat per un humà. Per això hi ha hagut aquest crit d'atenció col·lectiu, perquè està afectant l'essència d'allò que significa ser humà.

Entén que sí que és necessària una ètica global de la IA?

El que és necessari és una regulació de la IA. En el context de l'ètica, probablement els valors comuns compartits més universalment serien els drets fonamentals reconeguts per l'ONU. Arra en molts països i regions del món es treballa en regular aquests usos de la IA perquè assegurar-se que el seu impacte a la societat no violarà aquests drets fonamentals. La Unió Europea ha estat pionera a l'hora de regular la IA, amb el comunicat IAact de la Comissió Europea del 2021 [i ara amb la nova regulació aprovada fa pocs dies]. Durant tot aquest temps la Xina, els EUA, el Regne Unit... també han treballat la seva regulació. Tot està subjecte a regulació –el menjar, els medicaments...– per assegurar-nos que no tindran un impacte negatiu a la nostra societat i, per tant, no té sentit que una disciplina que està impactant tots els àmbits de la societat no estigui regulada.

Qui ha de coordinar aquests diferents moviments per arribar a un acord global?

Hi ha ara mateix iniciatives nacionals i transnacionals i, per una altra part, un desig global de què hi hagi una coordinació mundial, però això serà molt difícil. Històricament han costat molt, aquest tipus de coses. Només cal veure què passa amb el repte del canvi climàtic. En general, el que sol succeir –va passar amb el reglament europeu de protecció de dades– és que qui

“Tots els grans descobriments científics vinculats a la salut o al clima només es podran dur a terme si podem analitzar una gran quantitat de dades, i per això necessitem moltíssima IA”

legisla el codi més estricte és el que s'acaba imposant com a estàndard. Les empreses que han de complir la legislació europea no fan versions diferents dels seus productes sinó que s'imposa la més estricta. Però, vaja, si hem estat capaços de regular tantes coses, també serem capaços de fer-ho amb això. Ja hi ha usos de la IA que estan prohibits a Europa. Per exemple, el desenvolupament d'un sistema de punts socials, a partir de dades de les persones. També hi ha provisions de transparència, de no discriminació, de respecte a la privacitat... El que està clar és que si usem mecanismes d'IA per jutjar humans, per determinar si t'accepten en una universitat o en una feina, si se'ns aplica una sentència o un tractament mèdic és evident que hem de tenir unes garanties que aquests algoritmes no estan discriminant, mantenen la privacitat, són entenedors... i que la persona tingui mecanismes per apel·lar si no està d'acord amb la decisió.

Quins valors subratllaria vostè pensant en aquesta regulació?

A mi m'agrada sintetitzar-ho amb la fórmula FEITEN. La F és de *fairness*, és a dir,

de justícia, perquè calen garanties de no discriminació. La *a* és d'*autonomia*, del principi de l'autonomia, segons el qual els humans hauríem de ser lliures dels nostres pensaments i accions i els algoritmes no haurien de violar aquests principis. La *a* també és d'*accountability*, és a dir, de retiment de comptes respecte de les conseqüències d'aquestes tecnologies. I la *a* també és d'*augmentation*, d'augment de la intel·ligència en comptes de substitució de la intel·ligència humana. La T és doble, per un costat de *trust* –hem de desenvolupar tecnologia amb la qual puguem confiar–, que reclama *transparència* –això dona l'altra *t*–, que en tot moment els humans sapiguem si estem interactuant amb una màquina. La segona *e* de FEITEN és del principi de la beneficència, maximitzant l'impacte positiu que pot tenir la IA amb sostenibilitat i veracitat. I la *n* final és del principi de no maleficència, minimitzant l'impacte negatiu, reclamant sempre reproductibilitat, seguretat, aplicant el principi de prudència i preservant la privacitat. Si complim aquests objectius FEITEN ja haurem avançat moltíssim en alinear els sistemes d'IA amb els valors i principis humans.

Per què ens hauria de preocupar, tenir o no una ètica de la IA?

Perquè la IA és una disciplina transversal i això vol dir que es pot aplicar a qualsevol àrea de coneixement. I pot tenir un impacte brutal. ChatGTP, per exemple, ha estat el servei de la història que s'ha implementat més ràpidament: amb un parell de mesos ha passat a ser usat per centenars de milions de persones. Amb aquest nivell d'impacte, hem de saber bé com funcionen aquests sistemes i quines debilitats tenen i per maximitzar els seus avantatges. Algú podria dir: escolta, i si tants perills té la IA, per què la volem? No ens la podem estalviar? En aquest sentit, és molt important entendre que necessitem IA per sobreviure com a espècie, per abordar els reptes del segle XXI. No podem abordar el canvi climàtic sense IA. Ni un transport eficient i autònom. Ni una medicina de previsió o personalitzada. Tots els grans descobriments científics només es podran dur a terme si podem analitzar una gran quantitat de dades, i per a això necessitem IA.

El futur

Què ens oferirà el temps que vindrà després de nosaltres ha estat sempre un dels grans interrogants de l'home des que té consciència de la seva existència.

Ignasi Llobera és doctor en Filosofia
Albert Botta és professor de Filosofia i Ètica

IGNASI LLOBERA

Que hi hagi futur, que hi hagi humanitat

John Stuart Mill diu que al llarg de la història hem anat aprenent quines conseqüències tenen les nostres accions. Així, hem pogut anar millorant les normes de la societat. Posa l'exemple següent: l'experiència ens ensenya que els robatoris tenen conseqüències negatives per a la felicitat de les persones i, per això, els hem prohibit. En aquesta línia, podríem buscar altres exemples. L'experiència ens ha ensenyat quines són les conseqüències de fumar i, per això, està restringida la venda de tabac i està prohibit fumar a certs llocs. Potser passarà el mateix amb l'ús del mòbil: quan tinguem experiència de les conseqüències que té en els infants, joves i adults, el regularem.

Però tant de bo haguéssim pogut arribar a la mateixa regulació dels robatoris, del tabac o dels telèfons mòbils sense passar per aquestes tragèdies personals i col·lectives. És possible establir normes socials sense haver patit prèviament les conseqüències negatives d'allò que cal regular? Aquesta pregunta pren una nova dimensió quan ens fixem en aquelles experiències de les quals no podem aprendre mai perquè són experiències límit, que posen en joc l'existència de la humanitat mateixa. Com podem regular aquelles coses que, si arribessin a passar, significarien el final de la humanitat?

En el context de la guerra freda i de l'amenaça nuclear, Hans Jonas defensa que som responsables que hi hagi futur, que el primer imperatiu ètic és que hi hagi humanitat. Per això, diu, ens hem de preocupar pel futur del planeta i pel futur de la humanitat. Però, què ens pot ajudar a evitar aquestes experiències que ens anihilarien com a humanitat i que ens deixarien sense futur, si regulem a partir dels errors comesos?

Per Jonas, la filosofia i la literatura. En concret, la ciència-ficció i les distopies –posa l'exemple d'*Un món feliç* de Huxley–, ens poden ajudar a descobrir nous principis morals, a descobrir els mals que hem d'evitar.

“És realment possible establir normes socials sense haver patit prèviament les conseqüències negatives d'allò que cal regular?”

ALBERT BOTTA

Un futur ni tan negre ni tan de color rosa?

El futur és un intangible amb què pensem el món i ens hi situem. A la Grècia clàssica, el temps era un cicle repetit: els herois tenien un futur tancat, no podien defugir el destí. Nietzsche ho reprèn amb l'etern retorn. Les tragèdies mostren maneres de fer i passions eternes lligades al fet humà. Per a Kant, temps (i espai) són formes o condicions prèvies (a priori) de l'experiència. En analogia amb la creueta d'un punt de mira que mostra una imatge enquadrada en dues coordenades, les dues ratlletes són de la lent (no pas dels objectes!). El temps és humà. Present-passat-futur se'ns desfà sense un cert referent extrahumà. Va amb la manera humana de conèixer, és “transcendental”, no pas un absolut en si. Els fenòmens són la síntesi de les condicions a priori de l'experiència i del que vingui “de fora”, i són pensats/processats/categoritzats per l'enteniment humà, per exemple, afegint-hi relacions de causa-efecte. Tanmateix, des de la teoria de l'evolució estant, Lorentz suggereix que la manera humana de conèixer ha de ser compatible amb la realitat en si, altrament no hauríem sobreviscut.

Tocant de peus a terra, en l'anar fent diari, descomptem el futur i el progrés material, tècnic i científic en un temps lineal. El progrés moral és més incert, potser les passions tràgiques romanen intactes, baldament es concretin diferentment...

L'amenaça d'un col·lapse futur és del tot versemblant. Einstein reclama el govern mundial per evitar un cataclisme nuclear. Chomsky fa un llistat amb l'escalfament global, l'extinció massiva, o el buidament de la democràcia. Jason Moore denuncia les condicions socials de l'antropocè, que anomena... capitalistocè. Afegim-hi qüestions com la IA autoconscient, o el moviment ideològic de no tenir fills en l'apocalipsi (Jiménez-Mausbach).

Davant d'un futur obert i dialèctic, Ian McEwan diu allò de “*things will never be as good as we hoped, or as bad as we feared*”, que en català seria: les coses no seran tan bones com esperàvem, ni tan dolentes com ens temíem.

“L'amenaça d'un col·lapse futur és del tot versemblant. Einstein reclama el govern mundial per evitar un cataclisme nuclear”

SABONS, DETERGENTS
I PRODUCTES DE NETEJA

FET A MATARÓ DES DE 1889
LES MARQUES DE QUALITAT
AL SEU SERVEI

www.codina.es

FELIU
CORREDORIA
D'ASSEGURANCES

Assegurances
amb valor afegit

C/ del Parc, 46.
08302 Mataró
T. 937571739

www.assegurancesfeliu.cat

ELS VALORS DE LES RELIGIONS

Els musulmans posen pau a Ruanda

Durant el genocidi d'aquest país africà, moment en què els hutus van assassinar més de vuit-cents mil tutsis, els musulmans ruandesos van condemnar la violència, van protegir ciutadans perseguits i van apostar per la reconciliació.

REDACCIÓ

Durant la primavera del 1994, en un període d'escassos cent dies, vuit-cents mil tutsis de Ruanda van morir assassinats en mans de la comunitat hutu.

El conflicte, però, venia de lluny. Els tutsis, que històricament havien rebut el suport de l'administració belga, actuaven com a éssers racialment superiors. Després de la independència del 1962, un govern de majoria hutu tampoc no va contribuir a unir la població. Fins que, en el transcurs dels anys noranta, els radicals hutus, per por que els tutsis continuessin marginant políticament i econòmicament els hutus, van decidir apostar per les armes i l'extermini.

El genocidi es va produir amb el suport de l'Església catòlica, majoritària entre les dues comunitats enfrontades –el 2016 els bisbes ruandesos van demanar perdó per aquest fet–, i davant del silenci de la comunitat internacional. Les morts massives no van acabar fins a la victòria del Front Patriòtic Ruandès (FPR), format per tutsis. Trenta anys després, i malgrat apostar políticament per la “ruandalitat”, les ferides encara no han acabat de cicatritzar. Però, en aquest context tan complicat, una comunitat sempre ha apostat i ha treballat per la pau: els musulmans ruandesos.

Només ells no van participar en la matança. En ple genocidi, van condemnar la violència per ser contrària a l'Alcorà i a les escoles musulmanes van crear programes per sensibilitzar i immunitzar nens i joves contra la propaganda governamental que promovia la persecució contra els tutsis. També van ajudar els refugiats

–sense importar la seva religió ni ètnia– a salvar-se dels esquadrans de la mort, els van amagar, els van donar aliments i els van protegir. I per fer-ho van pagar sovint amb la pròpia vida.

Després de la guerra la comunitat musulmana ha tingut fins i tot un paper integral en el procés de reconciliació posterior al genocidi. Així, la Interfaith Commission for Re-integration of Rwanda està encapçalada per un arquebisbe anglicà i un representant de confessió musulmana. I, per tot això i per la decepció dels cristians, en aquest moment a Ruanda, la comunitat musulmana és la que creix. Avui en dia representa el 14 per cent de la població (8,2 milions de ruandesos), el doble que abans del genocidi.

TRENTA ANYS DESPRÉS

Les ferides d'un genocidi no són gens fàcils de tancar. La tragèdia ruandesa va provocar un desplaçament poblacional inicial d'1,7 milions d'hutus que temien represàlies, va deixar quatre-centes mil vídues, cinc-cents mil orfes i cent trenta mil empresonats acusats de cometre actes de genocidi. I, en aquest context, les mesquites musulmanes representen encara avui un dels pocs espais on es pot practicar una autèntica reconciliació entre hutus i tutsis.

HISTÒRIES DE PAU

Dag Hammarskjöld, un místic a l'ONU

Aquest polític i diplomàtic suec va ser el segon secretari general d'ONU entre el 1953 i el 1961. Va morir en un accident d'aviació dirigint-se al Congo, on pretenia mediar.

XAVIER GARÍ DE BARBARÀ

Xavier Garí de Barbarà és doctor en Història i professor de la UIC

Des que va ser nomenat, Dag Hammarskjöld va demostrar ser un home d'acció, d'iniciativa i de conviccions fermes. En aquella etapa inicial de l'organització internacional per a la pau al món –nascuda el 1945 just en acabar la Segona Guerra Mundial–, el polític suec va considerar que una de les grans aportacions havia de ser la mediació en conflictes, i per això ell mateix es va implicar personalment en alguns d'aquests processos. Va morir tràgicament l'any 1961 intentant mediar en la guerra del Congo, però fins fa poc temps no s'han descobert confessions i proves que incriminen la intervenció fosca dels serveis secrets dels Estats Units i la Gran Bretanya amb un dels bàndols en conflicte, que demostrarien l'abatiment de l'aeronau quan estava a punt d'aterrar a prop de la zona de conflicte.

Hammarskjöld va afrontar aquella primera etapa de la guerra freda on tot era inesperat i creixia l'enfrontament de blocs mundials sense fre, però va destacar per buscar sempre, amb empena i decisió, la concòrdia i la pau gràcies a un tarannà vital admirable. Les seves conviccions pacifistes partien d'una espiritualitat rica que es va descobrir un cop va traspassar, gràcies a escrits publicats fa dos anys i que conformen la seva autobiografia però també el seu extraordinari testament espiritual.

Sota el títol *Fites en el camí*, la Fundació Joan Maragall va editar en català aquesta obra, que ha demostrat una mirada mística sobre la vida i la humanitat, i una visió espiritual conreada i profunda que va configurar les seves actituds, pensaments i iniciatives al capdavant de l'Organització de les Nacions Unides. Després del seu assassinat, Dag Hammarskjöld va rebre el Premi Nobel de la Pau, a títol pòstum.

Probablement va ser el primer gran magnicidi del segle XX, juntament amb altres de notable transcendència i gran impacte en la centúria com els que vindrien (sobretot) després: John F. Kennedy i Robert Kennedy, Martin L. King, Mahatma Gandhi, Ernesto Che Guevara, Muhammad Ànwar el-Sadat o Yitzhak Rabin. Però el més extraordinari de tot va ser el seu perfil de vida espiritual profunda al capdavant de l'organització internacional més important del món.

EL CONTE

MARTA BOFILL

Il·lustrat per

JUDIT NAVARRO

La mà fereix el cos

En els darrers vint anys, una molsa densa i gruixuda ha cobert la porta gairebé completament. Encara puc entreveure l'arc de pedres mil·lenàries que l'emmarquen, guarnit per una planta enfiladissa de flors grogues que suregen una substància viscosa.

En un primer moment l'observo des de certa distància. Avanço a poc a poc, un pas rere l'altre, parant per recuperar l'alè. Quan ja la tinc a dos pams, un aire fred em recorre el cos; noto la pell ericada i em tremolen les cames.

La por m'està vencent. Ho sé per què no puc evitar pensar en el mas familiar. Ha sigut difícil sortir a la callada.

Tenia clar que ho havia de fer d'esquillentes o no hauria pogut mirar als ulls als avis sense plorar. He tingut la sort de no creuar-me amb el tiet, que sempre es lleva al rompent de l'alba per treure el bestiar quan l'aire encara és fresc.

Miro enrere, la llum del sol gairebé ja no es filtra entre les branques dels arbres. El bosc sembla molt més amenaçador que quan he arribat, ombres allargades i tremoloses es remunou al meu voltant. Se sentien aquests sons guturals abans?

Estic a punt de girar cua, però... La imatge de la meva filla em ve al cap.

Tanco els ulls i estiro un braç. Els meus dits s'enfonsen en la molsa flonja i humida i palpen el pany. El faig girar amb esforç i de seguida sento un espetec. La porta s'obre fent un gemec.

I ella és allà, Mahtisaat. Els ulls vermells li brillen en la foscor i em somriu.

—Sabia que tornaries.

La seva veu rovellada i gruixuda em travessa l'ànima.

—A qui vols que revisqui, aquesta vegada? —em pregunta aspirant la salivera que se li ha generat en veure'm.

—La meva filla.

—Ja saps que té un preu — diu amb un to juganer, allargant les paraules.

D'una revolada la tinc al meu costat, el seu alè putrefacte m'està robant l'oxigen i començo a estossegar. Ella m'imita enriolada.

—El mateix que l'última vegada? — pregunto amb un fil de veu.

Treu la llengua i se l'assenyala amb una ungla llarga i negra.

—Exacte, només vull tres noms de res. Però atenció... —m'agafa els cabells estirant-me el cap enrere i em parla a cau d'orella—. Ja saps com funciona, els has d'estimar. Contesta amb sinceritat i la teva filla tornarà a obrir els ulls avui mateix, de seguida.

El pes de la culpa que sento m'aixafa com a un insecte, però el dolor per la mort de la meva petita ho pot tot. Li xiuxiuejo els tres noms i ella emet un riure descontrolat i agut.

M'empenta a l'exterior amb el moviment ràpid d'una mà i caic de genolls a terra. La porta es tanca darrere meu fent cruixits esgarrafosos quan s'encaixa de nou en la pedra.

Mentre avanço en la foscor, un plor desfermat s'apodera de mi. Res no tornarà a ser el mateix a casa, efectivament, però podré tornar a veure viva la meva filla.

IMATGE EN CREIXEMENT

“Foc i brases.
Em nego a
creure que
l'única opció
per fugir del foc
sigui caure a les
brases.”

Miquel Lleixà

El fotògraf Miquel Lleixà publica cada dia al seu compte d'Instagram (@miqmat) una instantània on introdueix reflexions adreçades al creixement personal.

amb un munt de estudis, de lectures, de viatges, d'experiència, etc.

iQUIOSC.cat

s.m [LC]

1 Una porta oberta a les idees. 2 Un espai on el cor batega, els llavis riuen i els ulls viatgen entre paraules. 3 Un indret on la lectura no té agenda.

Quocient

Les revistes, diaris i premsa en català i en format digital les trobaràs a iQUIOSC.cat

iQUIOSC.cat

Amb la tarifa plana de revistes, per només 9,99€ al mes, tindràs més de 80 capçaleres al teu abast.

Descarrega't l'app i llegeix quan vulguis i on vulguis.